http://kitaibelia.unideb.hu/
ISSN 2064-4507 (Online) ● ISSN 1219-9672 (Print)
© Department of Botany, University of Debrecen, Hungary
22 (2): 227–271.; 2017
DOI: 10.17542/kit.22.227

Fekete Gábor, mint mester és kolléga

Szerkesztette:
MOLNÁR Zsolt[1] & KUN András[2]

(1) MTA ÖK Ökológiai és Botanikai Intézet, H-2163 Vácrátót, Alkotmány u. 2–4.
(2) Sziklagyep Bt., H-8699, Somogyvámos, Fő u. 38.

2016. november 29-én véget ért egy kutatásban, állandó alkotásban eltelt hosszú élet, eltávozott közülünk Fekete Gábor Tanár Úr. Mi, akik olyan szerencsések vagyunk, hogy csodálatos egyéniségét közelről ismerhettük, most összegyűlünk, hogy tanúságot tegyünk Róla, akitől, és aki által olyan sokat kaphattunk.

Előadás közben – ahogyan Fekete Gábor Tanár Urat a legtöbben ismerték...

Az alábbi megemlékezéseket egykori pályatársak, barátok, közeli és távolabbi tanítványok fogalmazták meg azzal a szándékkal, hogy önmaguk, a közösség és a jövő számára megörökítsék Fekete Gábor Tanár Úr emberi és kutatói nagyságát. Be kell valljuk, magunk is meglepődtünk, hogy felkérésünkre milyen nagyszámú írás érkezett. Számunkra ez önmagában is arra utal, hogy Tanár Úr egyéniségének varázslatos és egyedi volta nem kizárólag a tanítványokat ragadta meg, hanem mindenkit, akivel együtt dolgozott, aki közelebbről megismerhette.

Arra kérjük mindazokat, akik ismerték, szerették és tisztelték Őt, hogy olvassák el az alábbi írásokat, hogy közösen emlékezhessünk Tanár Úrra. Azoknak, akik már nem találkozhattak vele, ezekkel a megemlékezésekkel szeretnénk üzenni, hogy élt Magyarországon egy nagyszerű, csodálatos ember, aki amellett, hogy vegetációkutatók nemzedékeit nevelte fel, értékvesztett és relativizáló korunkban is biztos mértéket, erkölcsi és emberi támpontot tudott nyújtani, és ily módon több generáció példaképe, vezető és tanító személyisége lett.

A szerkesztők

Indulás terepmunkára. Jobbról balra: Zólyomi Bálint, Vida Gábor, Jakucs Pál, Fekete Gábor és Pócs Tamás (1950-es évek)[1]

Megpihen a „bükki brigád". Tanár Úr a bükki vegetációtérképezés során elsajátított tudással vágott neki a Bakony és a Gödöllői-dombvidék cönológiai kutatásának. Balról jobbra: Jakucs Pál, Baráth Zoltán, Zólyomi Bálint, Pócs Tamás, Fekete Gábor és Horánszky András (1950-es évek)

A Balkán xerotherm tölgyeseinek kutatása idején Bulgáriában, vélhetően erdész kollégák társaságában (1961). Fekete Gábor további expedíciói: Déli- és Keleti-Kárpátok, Olténia, Dobrudzsa, Moldva, Dalmát tengerpart és Albánia

Jakucs Pál, Gustav Wendelberger és Fekete Gábor (balról jobbra) a karsztbokorerdő-kutatásaik időszakában a jósvafői Nagy-oldalon (1964)

Tanár Úr nagyítóval növényt határoz Tardon (1979, Virágh Klára felvétele). A budai-hegységi Remete-hegy molyhos tölgyeseiben végzett populációs és közösségi ökológiai kutatásai már lezárultak. Ekkortájt kezdte meg a fajgazdag löszgyepek belső dinamikájának, rezisztenciájának és regenerációjának vizsgálatát Virágh Klárával

Fekete Gábor előadást tart egy szakmai összejövetelen Vácrátóton 1979-ben. Balról Juhász-Nagy Pál, jobbról Borhidi Attila (Baksza Sándorné felvétele)

[1] Amennyiben egy képnél nem szerepel évszám, helyszín és/vagy készítő, akkor ezen adatok nem ismertek.

A sok szép közös kirándulás egyikén, valószínűleg a Budai-hegységben (balról jobbra: Fekete Gábor, Virágh Klára, Horánszky András, Szőcs Zoltán, Horváth Ferenc)

A mester, Zólyomi Bálint (középen) tanítványai gyűrűjében a „125 éves a Növénytár" című kiállításon. Balról jobbra: Fekete Gábor, Jakucs Pál, Járainé Komlódi Magda és Pócs Tamás (1995)

A Duna-Tisza közi flóragrádiens vizsgálata idején a pusztavacsi tölgyesben, Tanár Úrtól balra Garaba János, jobbra Molnár Zsolt (1995, Magyar Lajos felvétele)

A második „PhD-s kirándulás" a Janus Pannonius Tudományegyetem vegetációtudományi doktori kurzusa keretében Darányban (1995)

Terepbejárás szünetében a Mezőföldön (a társaság egy hatalmas *Cuscuta*-telepet tart). Balról jobbra haladva: áll Fekete Gábor, Kun András, Szűcs Orsolya, térdel Szerényi Júlia, Kalapos Tibor, Virágh Klára (1998, Horváth András felvétele)

Az 1970–80-as években mélypontra jutottak a hazai terepbotanikai kutatások. Az éledezés az 1990-es években kezdődött, a régi és új folyóiratokban mind több fiatal debütált az újabb eredmények, felfedezések közlésével. Ez a kép az újjáéledés jeles állomását örökíti meg: Fekete Gábor megnyitja az *I. Aktuális flóra- és vegetációkutatás Magyarországon* című konferenciát (háttérben Borhidi Attila) (Debrecen, 1997, Zsoldos István felvétele)

Visszatérés Virágh Klárával a tardi löszgyep-kutatások helyszínére 1999 májusában (Kun András felvétele)

A „zonális növényzet kutatója” gumicsizmában egy azonális élőhelyen, a kunpeszéri lápréteken (2005. április, IV. MÉTA-túra, Dobolyi Konstantin felvétele)

A VI. MÉTA-túrán a Budai-hegységben tanítványok gyűrűjében, ahol a Középhegység zonális növényzetével és a főbb erdőtársulásokkal ismerkedtünk (2006. április, Sarkadi Péter felvétele)

A Magyar Érdemrend Középkeresztje díj átvétele 2011-ben az Országházban (forrás: https://marcius15.kormany.hu/a-magyar-koztarsasag-erdemrendjei)

Előadás a pannon vegetációrégió szabályosságairól, egyedi jelenségeiről és a szabályosságokból kilógó ún. deviációiról az Oborny Beáta által szervezett Ökológus-teán (ELTE, 2014. május, Bartha Sándor felvétele)

Ünnepség Tanár Úr 80. születésnapja alkalmából, utolsó munkahelyén, az Ökológiai és Botanikai Kutatóntézetben, Vácrátóton, ahol 1978 óta dolgozott, és ahova munkásságának, tanítványainak nagy része kötötte (2010. április)

Laco Mucina (az MTA külső tagja) székfoglaló előadásán (2016. november, Dagmar Mucina felvétele)

Tanár Úr lakásán, a 85. születésnapjára kapott, kedves növényeiből (pl. *Carex michelii, Brachypodium pinnatum, Festuca rupicola*) összeállított „csokorral" (2015. április, Bartha Sándor felvétele)

Szeretett feleségével, Etelkával, Etelka nénivel (2015. április, Bartha Sándor felvétele)

A teljesség felé – Emléktöredékek Fekete Gáborról

„Az örök mértékre bízd magad: ez a Noé-bárka"
Weöres Sándor

Nyikorog a kertkapu. Még egyszer hátranézek. Az alkonyatban, a bejárati lámpa fényében ott áll Fekete Gábor Tanár Úr, integet, búcsúzik.

Jó volt időről-időre felkeresni. Az ajtóban várt, az asztalon kikészítve sütemények és legújabb dolgozatának kézirata. Jó volt hallgatni, ahogyan lelkesen magyarázza, hogy éppen mit kutat, mit olvas, milyen kérdések izgatják. Lelkesítő volt Vele beszélgetni nagy dolgokról, melyek távlatában eltörpülnek és jelentéktelenné válnak a hétköznapok nyűgjei. Az idős Tanár Úr arcán különleges, átszellemült derű, amit csak sokat megélt és betegségtől meggyötört emberek arcán látni, akik már egy magasabb dimenzióból szemlélik a világot. Derű, harmónia, megértés és elfogadás. A teljesség egyszerűsége. Nyolcvanhat évesen is tudott mindenről az Intézetünkben, minden érdekelte. Részletesen be kellett számolnom a kutatásaink apró sztorijairól. Nagyon örült, ha meglátogattuk, és jobban tartott attól, hogy „elfelejtik", mint a súlyos betegségtől.

De szívesebben idézem fel az életerős, vidám, 50 éves embert, ahogyan 1980-ban először megismertem (ugyanilyen vidám, fiatalos és életerős maradt sok-sok éven át, sűrű fekete hajjal hetvenen túl is). Egy verőfényes április végi napon szakdolgozati témát keresve utaztam Vácrátótra, ahol Virágh Klára fogadott és avatott be a témába, a kutatói munka első tennivalóiba. A megbeszélés végén Klári bemutatott Fekete Gábornak. A kastélyban éppen névnapot ünnepeltek (talán éppen Gábor napot). Onnan jött ki és váltott pár szót velem Tanár Úr mosolygósan, kipirult arccal, a névnaptól „felvillanyozva". Akkor még nem tudhattam, hogy több mint 30 évig fogunk együtt dolgozni, fog tanítani és segíteni.

Elsőként Láng Editre gondolok hálával, aki sok évvel ezelőtt egy délután az ELTE-n hosszasan győzködött két fiatalt (az akkor másodéves Horváth Ferencet és engem), hogy a pókok helyett (Feri) vagy a biokémia helyett (én) miért inkább az ökológiát érdemes szakdolgozati témának választani. Az ökológia egy fiatal tudomány, ahol még lehet nagy felfedezéseket tenni, a felfedezésekhez nem kell sok pénz, és egyébként is ott van valaki, egy különleges ember Vácrátóton… A meghirdetett téma tényleg fantasztikusan érdekes volt (a biológus faliújságon olvasható többi, biokémiai, neuro-anatómiai, élettani témához mérten is): mi történik egy növénytársulás szerveződésével és működésével azután, ha abból alapvetően fontos komponenseket emelünk ki. A példa (Virágh Klára akkor induló herbicides fajeltávolításos terepkísérlete) jól jellemzi Tanár Úr módszerét: nagyon sokat olvasott, a cikkek között megtalálta a fontos, úttörő, kiemelkedően izgalmas, világra szóló témákat. Az olvasmányélményt összekötötte terepi tapasztalataival, és az eredeti, ötletadó cikkben vizsgált egyszerű ruderális objektum helyett kiválasztotta Magyarország legszebb, potenciálisan legszervezettebb sztyeppréttársulását. Ezután szelíden „becserkészett" egy fiatalt, akinek oda lehetett adni a témát, majd segítette Őt az indulásban, a megvalósításban. Óriási élmény volt Virágh Klára és Fekete Gábor mellett Tardon szakdolgozni.

Az is jellemző volt Tanár Úrra, hogy nekünk külön témát is sugallt (a virágzási niche-átfedések kvantitatív vizsgálatát egy *Science* cikk nyomán). Egyetemistaként két éven keresztül jártunk hetente (csúcsidőben 3 naponta) Tardra, ahol többféle állandó rácsban számoltuk (ezres nagyságrendben) az éppen nyíló virágokat (füvek esetében is). Az aktuális mintavétel néhány óráig tartott, az utazás oda-vissza egy-egy teljes napot vett igénybe (vonattal, busszal, gyalog). De felejthetetlen élmény volt látni, ahogyan a gyep hétről hétre más ruhát ölt, él, viselkedik a virágszínek, mintázatok változásaiban. Bár nem mértük, de érdekes volt meglátni a beporzó rovarok sokféleségét, preferenciáit, és szőttük Ferivel a különféle terveket, hogyan lehetne az egyetemen hallott immunológiai vagy palinológiai módszereket felhasználni a vizsgálatainkban.

A terepi beavatás mellett a másik fontos tanítási módszere a személyes beszélgetés, szakmai kérdés-felelet játék volt. Erre bőven volt alkalom a hosszú vonatutakon, az intézeti mikrobuszban, a terepi gyaloglások során vagy a terepmunka szüneteiben. 1980 körül – egy hosszabb szünet után – néhány éven belül 5–6 fiatal is megjelent a vácrátóti kutatóintézetben. Fekete Gábor és Borhidi Attila ekkor egy emlékezetes cönológiai szemináriumot szervezett nekünk, ahol az elméleti és mintavételi kérdések mellett a gyomcönológiától a trópusi esőerdőkig sokféle téma előkerült. A rátóti Intézet akkor (a néhány fiatalon kívül) szinte csak akadémikusokból és nagydoktorokból állt. Az idősebb kutatókban (pl. Borhidi Attila, Fekete Gábor, Kovács Margit, id. Máthé Imre, Pócs Tamás) érezhetően felgyűlt a tanítani, mesélni, megvitatnivaló. Életre szóló, nagy élmény volt hallani őket (pl. a cönológiai mintázatok és folyamatok összefüggéseiről, bioklimatológiáról, zonalitásról, a kontinuum-diszkontinuum kérdésről) vagy a meghívottakat, akik között ott volt Précsényi István (a kibernetikáról és produkcióbiológiáról) és Zólyomi Bálint (az erdők nagy időléptékű fafaj-csere dinamikáiról, és társulás-niche relációkról a TWR indikátorszámok terében). Egy alkalommal Fekete Gábor Tanár Úr a könyvtárszoba nagy asztalára 10–12 (hazai klasszikus vegetációs monográfiákban szereplő) szukcessziós sémát rakott ki. Ezek topológiáját hasonlítottuk össze. Így kapott az ember életre szóló témákat, egyben példát arra, hogyan kell és lehet építkezni az elődök eredményeire. De legizgalmasabb Tanár Úr hazai botanikusokból rajzolt „szukcessziós gráfja" volt, alapítókkal, szerveződési centrumokkal, szinoptikusokkal és külön úton járókkal. Minden hazai (élő és holt, idős vagy fiatal) botanikust ismert, mindenkit számon tartott, és ami a legfontosabb – becsült.

Az 1970-es, 80-as évekre az addig egységes módszertannal dolgozó fitocönológia adatgyűjtő, pozitivista irányzata (még befejezetlenül, de a kor technikájával már feldolgozhatatlan adatbőséggel küszködve) válságba került. Válaszképpen egy útkereső, forradalmi időszak kezdődött, módszertani és tematikus diverzifikálódással. Ennek szerves része volt a tisztázásra törekvő disputa, a fejlesztés és alapozás iránti igény. Érdekes volt párhuzamosan járni Juhász-Nagy Pál és Fekete Gábor szemináriumaira. Amíg Juhász-Nagy Pál módszer-centrikus, és iskolájának célja, lényege a radikális módszertani, módszerelméleti megújítás, addig a szelídebb Fekete Gábor inkább objektum-centrikus. Tanár Úr intuíciói, kérdései, ötletei a terepen születtek, és szövődtek össze a módszertani, elméleti újítások nyújtotta új lehetőségekkel. Fekete Gábor módszere: megismerni, megérteni, és megtanulni a legújabb, legnehezebb elméleteket és technikákat, és ezeket kombinálni a klasszikus terepi tudással. Ezáltal ideálisan tudta kapcsolni az objektumokat és a kérdéseket. Kitűnő érzékkel látta meg az új, perspektivikus irányokat, módszereket, lehetőségeket. Ezeket kombinálva és új objektumra alkalmazva képes volt egyedit, újat, kiemelkedően érdekeset, értékeset alkotni.

A forrongó korszak sajátsága, hogy nincsenek tabutémák. Az útkeresés szerves része, hogy terítékre kerülnek a szakma alapkérdései. Az egyik ilyen nagy kérdés, a cönológia alapkérdése, hogy a növénytársulások szerkezete és működése levezethető-e a populációk egyedi tulajdonságaiból (redukcionista megközelítés). Az „ellenhipotézis" pedig az, hogy a társulások, közösségek emergens jelenségként, saját jogon is létező szerveződési szintet alkotnak (holisztikus álláspont). A kérdésről sokan írtak, de Tanár Úr megközelítése abban egyedi és különleges, hogy a 60-as évek végétől (kitűnő objektumválasztással) konkrét mérésekkel tárta fel az emergens jelenségek egész sorát. A komplex rendszerek ekkor születő elméletére és Juhász-Nagy Pál zseniális meglátásaira támaszkodva, Tanár Úr elsőként vizsgálta egy tölgyes erdőben fajhármasok realizált niche-relációit, megmutatva, hogy két faj viszonya egy harmadik jelenlétében megváltozhat. Megjegyzendő, a szakma legújabb elméleti modelljei és legmodernebb, funkcionális diverzitás alapú megközelítései ma (50 évvel később) is csak páros relációkkal dolgoznak. Fekete Gábor további, a holisztikus megközelítés létjogosultságát alátámasztó, kiemelkedően fontos eredményei: 1) a működés a társulás (állomány) szintjén szabályozódik, 2) az egyes társulások eltérő mértékben ismétlődnek (koordináltak), 3) a koordináltság mértéke jellegzetesen változik a szukcesszió és a degradáció során. A nagydoktori készítésének időszа-

ka hőskorszak Tanár Úr életében. Munkája egyedülállóan sokszínű: kvantitatív cönológia, labor és terepi ökofiziológia az egyed, a populáció és az állomány szintjén, mikroklímamérések, növekedésanalízis, produkcióbiológia, niche-tanulmányok, csírázásbiológia. Első lépésként részletesen leírja a mintázatokat: a növényfajok, fajtöbbesek térbeli relációit, majd kibontakozik az oknyomozó munka, lépésről-lépésre feltárva a limitáló tényezőket, a meghatározó folyamatokat. Szinte hihetetlen, hogy volt képes előzmények nélkül (a florisztika és a klasszikus cönológia egyszerű, standard módszerei és zárt világképe után) ennyire sokféle területen és ennyire rövid idő alatt (2–3 év) jelentős eredményeket elérni és publikálni.

Ezzel a széleskörű tudással felvértezve került Vácrátótra, és szervezett kutatócsoportot a 70-es évek végén. Milyen volt és hogyan működött akkor egy kutatócsoport? Kutatócsoportok már ekkor expliciten léteztek a vácrátóti intézetben. A műszereinken hivatalosan ott díszelgett a „Fekete team" felirat, és „team" voltunk abban a klasszikus értelemben is, hogy egy-egy nagy közös témán sokféle hátterű szakember dolgozott együtt. Tanár Úr a hozzá beosztott fiatalokat (a saját sokoldalú tudására, növénytári előzményeire alapozva) egy-egy részterület irányába indította útnak (pl. populációbiológia: Melkó Erika, Molnár Edit; ökofiziológia: Tuba Zoltán; kvantitatív cönológia, vegetációdinamika: Virágh Klára, Bartha Sándor). Az akkori team tagjait azonban nem egy célfeladat, termék megvalósítására vették fel. A pályázatok vagy nagy intézeti témák inkább egyfajta tematikus keretet adtak a személyes kutatói fejlődéshez, önmegvalósításhoz. A nagy témán belül minden kutatónak több saját résztémája volt, az ezzel járó szabadsággal és fejlődési lehetőséggel. A kutatócsoportunk nem gyárként, hanem családként működött, ahol Tanár Úr családfőként irányította a fejlődésünket, bátorított, inspirált, és ami a legfontosabb, biztos hátteret adott, védőernyőt vont fölénk. Mindez, és az ebből következő nyugalom és harmónia akkor annyira evidens volt, hogy nem is tudatosult bennünk. A kutatás örömteli tevékenység volt, célja az ismeretszerzés, a felfedezés, és az ezzel járó szakmai, emberi kiteljesedés. Nem véletlen, hogy akkoriban még „iskolákról" beszéltünk.

A családszerű működés szerves része a sok beszélgetés. A reggelek Tanár Úr szobájában kezdődtek, spontán beszélgetésekkel, amit Tanár Úr arra is kihasznált, hogy szakmapolitikai élményeit megosztva készítsen fel minket a későbbi önálló kutatói életre. Sokat és szívesen mesélt. Korábbi kutatásait közvetlenül ezekből az elbeszélésekből ismertük meg, és abból, amikor közösen felkerestük ezeket a terepi „szentélyeket": például a fülöpházi és a tecei gyepet vagy a budai-hegységbeli dolomitgyepeket, karsztbokorerdőket. A cönológiai szemináriumhoz kapcsolódott egy emlékezetes kirándulás, amikor Fekete Gábor idős mesterét, Zólyomi Bálintot „vitte végig" újra a bükki vegetációtérképezés emblematikus helyszínein. A mikrobusz mindig a hegytetőn állt meg, mert a 80 év fölötti, súlyos beteg mester már csak így, lefelé tudott mozogni a terepen. Mi, akik ott lehettünk, élményszerűen megtapasztalhattuk, hogy miben áll a szakmai nagyság. Zólyomi és Fekete Gábor nem csak szép, ritka fajokat láttak, érdekes vegetációtípusokat, hanem minden objektum, minden adat egy-egy fontos „láncszem", bizonyíték volt, amikből kibontakoztak az összefüggések, összeállt a nagy kép, a hazai vegetációfejlődés (szünmorfogenezis) teljes története. Megérthettük, hogy a Nagyok azok, akik ismerik a „teljes történetet", akik átlátják, és másoknál mélyebben értik az összefüggéseket. Zólyomi Bálint kivirult a terepen – szaladt, mesélt, tréfálkozott, anekdotázott. Személyes élményem, hogy életem első klasszikus cönológiai felvételét akkor Zólyomi Bálinttal „készíthettem" (tartottam fölé az ernyőt).

A feladatokat egyénre szabottan kaptuk Fekete Gábortól. Tanár Úr szobája mellett volt az ún. „számítógépes szoba", ahol az Intézet egyetlen számítógépe volt egy óriási fémasztalon. A többi nagy fémasztalon pedig „hegyekben álltak" az összegyűjtött cikk-különlenyomatok. Akkoriban (a vasfüggöny mögött élve) főként úgy irodalmaztunk, hogy a külföldi kutatóknak postán küldtünk kis cédulákat, kérőlapokat, amikre válaszképpen naponta nagy borítékokban érkeztek a különlenyomatok. Én, aki inkább elméleti érdeklődésű voltam, kaptam a feladatot, hogy rendszerezzem ezeket a külföldről jött cikkeket. Akkor láthattam, hogy Tanár Úr

napi olvasmányai között egyaránt megtalálható az elméleti ökológia, a populációgenetika, az ökofiziológia, a kísérletes vegetációtan, a produkcióbiológia, tájökológia, természetvédelem és a biogeográfia, átfogva az akkori szupraindividuális biológia szinte minden területét. Könyvtára (ahonnan szabadon hordhattunk el könyveket) hasonlóan gazdag volt: a kibernetikától a bányaterületek rekultivációs irodalmáig.

A hazai kutatók különlenyomatai akkorra már gondosan rendszerezve, ABC rendben, gyakran bekötve sorakoztak az asztalokon. Későbbi szobájában egy egész falat elfoglalt ez a gyűjtemény. Számára mindenki fontos volt a hazai ökológiában és botanikában. Tanár Úr mindenkit olvasott, személyesen is ismert, a fiatalokat gyakran már a publikációikat megelőzően is. A gyűjtemény cikkeit gyakran forgatta, és minden apró részletre emlékezett. De hasonlóan gazdag gyűjteménye volt a pannon vegetációra vonatkozó határon túli irodalomból is (beleértve az osztrák, cseh, szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, szlovén nyelvű cikkeket). Minderre alapozva készült el utolsó nagy műve a Pannon vegetációs régió határairól. Jellemző, hogy a nemzetközi folyóiratba beküldött kézirat (valószínűleg fiatal) külföldi bírálói a cikkben nem a szakmai tartalmat kifogásolták, hanem a tényt, hogy ezt a szintézist egyetlen (néhány) és magyar ember készítette el. Elképzelhetetlen, hihetetlen volt számukra, hogy valaki (Tanár Úr), a maga közel 70 éves kutatói pályája során az összes releváns (magyar és szomszédos országbeli) irodalmat gondosan begyűjtötte, és a szintézist igen aprólékos és alapos munkával, minden apró részletet mérlegelve, hosszas és teljességre törekedő munkával készítette.

Ahhoz, hogy valaki maradandót alkosson, nem kell feltétlen hosszú idő. Emlékeznénk Rá akkor is, ha csupán fiatalkori kincskereső, florisztikai-cönológiai felfedezéseiből állna az életműve. Ugyanez mondható el az oknyomozó korszak érett kutatójáról, most már több dolgozatról külön-külön is (választhatunk ökofiziológiát, demográfiát, vegetációdinamikát vagy kvantitatív cönológiát). De még inkább igaz ez a későbbi nagy szintézisekre: növényi életformákról, a szukcesszióról, degradációról, klímaváltozásról, a hosszútávú ökológiai kutatások szükségességéről, az elmélet és az empíria viszonyáról, a növényzeti állományok működéséről, az új típusú vegetáció-monográfiák kérdéséről, a florisztika és a cönológia összefüggéseiről, kvantitatív biogeográfiáról, a vegetációs makro-differenciáció új evolúciós szemléletű megközelítéséről, a hazai növényzet lényegéről, határairól. De ha nem lennének ezek a dolgozatok, példája maradandó lenne akkor is, ha „csak" az emberre, az egyéniségre emlékezhetnénk: derű és harmónia, gavallérság és emberség, szelíd kritika és elfogadó odafigyelés másokra. Egyszerűség és teljesség. Valaki, aki szerette a körülötte lévő világot, a munkatársait, és őszintén élvezte a terepmunka, a kutatás, a tanítás alkotó örömét.

Ahogyan telnek az évek, a mestereim közül egyre többen lesznek, akikkel gondolatban beszélgetek. Ez az igazi impakt. Hatás, tehát létezés, téridőkorlátok nélkül. Seregélyes Tiborral, Juhász-Nagy Pállal, Tuba Zoltánnal és ezután Fekete Gáborral is… Most, amikor fellapozom és újraolvasom Tanár Úr dolgozatait, döbbenek rá arra, hogy mennyire Tőle kaptam a kérdéseimet, ötleteimet, kedvenc objektumaimat. Homoki és löszgyepek, parlagok, komparatív funkcionális megközelítés, mintázatok és folyamatok, szukcesszió és degradáció, az állományok szerkezete és működése, a domináns fajok irányító szerepe, koordináltság és szerveződés. Megnyugtató és biztonságot adó a jelenléte, a folytonosság érzése.

Bartha Sándor

Emlékezés Fekete Gáborra

Fekete Gáborral még egyetemi hallgató korunkban, mintegy 65 évvel ezelőtt ismerkedtem meg, és azóta is szoros szakmai és baráti kapcsolatban voltunk. Bár ő két évvel előttem lévő évfolyamhoz tartozott, együtt jártunk Soó és Zólyomi professzorok kollégiumaira, és mentünk terepgyakorlatra a Bakonyba. Már ott kitűnt jó növényismeretével és a termőhelyekről

kialakított reális elképzeléseivel. Még egész fiatal korában két jelentős felfedezésével gazdagította hazánk flórájának ismeretét (*Chlorocyperus glaber* és *Stipa bromoides*). Mikor a Természettudományi Múzeum Növénytárába került, kapcsolatunk még szorosabb lett. Jakucs Pállal, Baráth Zoltánnal, alkalmanként Borhidi Attilával és Vida Gáborral együtt dolgoztunk a Zólyomi Bálint által irányított bükki vegetációtérképezésen és sok más szakmai kiránduláson, gyűjtőúton. Mindig kitűnt szerénységével és segítőkészségével. Hosszú ideig a száraz tölgyesek növényeinek elterjedési térképein dolgozott, melynek célja a Meusel-féle térképek kiegészítése volt délkelet-európai adatokkal. (Sajnos ez a munkája máig publikálatlan.) De a tölgyesek kutatása továbbra is egyik fő témája maradt, vizsgálatait kiterjesztette a Balkán félsziget egész keleti felére. Bejárta Erdélyen kívül a Román Alföld és Bulgária tatárjuharos, cseres- és magyar tölgyeseit, és mélyreható összehasonlító vizsgálatokat végzett. Egyik legérdekesebb felfedezését a Gödöllői-dombvidék száraz tölgyesein tette, melyekről részletes, könyv alakban megjelent tanulmányában kimutatta, hogy azok jellegében hűvös-kontinentális hatás mutatkozik meg, valószínűleg a dombvidék speciális lokálklímája folytán. Hogy meglátása mennyire találó volt, ezt akkor tapasztaltam, amikor Kelet-Lengyelország száraz tölgyeseinek hasonlóságát felismertem.

Nem mindenki tudja, hogy diákkorában leigazolt, aktív sportoló volt szűkebb hazája, Székesfehérvár vízipóló csapatában.

1978-ban, velem együtt került az MTA vácrátóti Ökológiai és Botanikai Kutatóintézetébe, ahol a fiatal ökológusok munkáját irányította hatalmas energiával és megalapozott numerikus ökológiai tudásával. Új fejezetet jelentettek munkásságában a Tuba Zoltánnal közösen végzett kísérletes vizsgálatok, amelyek keretében egész erdőközösségek elemekre bontott asszimilációs és produkciós vizsgálatát végezték. Később, munkatársaival együtt, a természetes társulások degradációját és regenerációját kutatták, melyeknek igen nagy a környezet- és természetvédelmi jelentősége. Közvetlensége és állandó szeretetteljes odafigyelése, segítsége egy új ökológus generáció kialakulását tette lehetővé.

Szorgalmára és önfeláldozó segítőkészségére jellemző, hogy betegségének egyre súlyosbodó fázisaiban is barátai és tanítványai rendelkezésére állt, és nem sokkal halála előtt fejezte be nagy munkáját a Pannon régió vegetáció alapján való elhatárolásán. Az akadémiai osztályülésekre és egyéb rendezvényekre betegen is eljárt és részt vett a közösségi munkában. Betegségében nagy támasza volt odaadó felsége, egykori osztálytársa, Etelka.

Eltávozása nagy veszteség a magyar ökológia, tanítványai és barátai számára egyaránt.

Pócs Tamás

Gábor emlékére

Fekete Gábor korunk kiváló, sokoldalú botanikus kutatója és tanítója volt. Mindezt hátrahagyott kiemelkedő életműve igazolja.

Alapvető szerénysége miatt biztosan tiltakozna állításom ellen. Pedig florisztikai és cönológiai ismeretekben, dinamikai (szukcessziós) kérdésekben és a növényökológiában egyaránt otthon volt. Tanította az egyetemi hallgatókat, a munkatársait közvetlenül és publikációival.

A Trianon után magához térni kezdő magyar botanikai kutatómunka a korábbi eredményei alapján újraindult. Kiemelkedő teljesítménye volt Jávorka Sándor hatalmas szintézise, az ún. „nagy Jávorka" határozó és Csapody Verával közös remeke, az *Iconographia*. E művek tartalmazzák a korábbi kutatások, illetve a Magyar Természettudományi Múzeumi anyagai alapján a történelmi Magyarország edényes növényeinek határozóját.

Mindez további kutatásra ösztönözte a „*scientia amabilis*" kutatóit. Folytatódott a már a század elején beindult terepkutatás! Gondolok például a Tuzson János felfedezte Bátorligeti reliktum lápterületre, de folytatódott például főleg Nyárády E. Gyula, Soó Rezső és munkatár-

saik (pl. Máthé Imre, Ubrizsy Gábor, Felföldy Lajos, Hargitai Zoltán, Balázs Ferenc, Szücs Lajos, Priszter Szaniszló) gyűjtőtevékenysége Erdély flórakincseinek és a maradék haza florisztikai feltárásán.

A Zólyomi Bálint vezette Növénytár mellett főleg a Soó Rezső vezette Növénytani Tanszék (Debrecen, Kolozsvár, majd újra Debrecen) játszott vezető szerepet a munkában. Összefogásuk eredménye volt az MTA Vácrátóti Kutatóintézetében 1951-ben rendezett és országos kutatási tervet készítő Szimpózium. Ezen az erdész-botanikusokat Magyar Pál professzor képviselte. A vezető kutatók körében lelkes fiatalok jelentek meg, s a század közepétől felgyorsult a flóra és vegetáció értékeink felmérése.

Kutatók csapatai indultak minden irányba, például az Észak-Alföldre, a Tisza–Körösök térségébe, a Bükk-hegységbe, a Tornai-Karsztra, a Nyugat-Dunántúlra. A Bereg–Szatmári-sík flórájának és növénytársulásainak részletes feltárása (Simon Tibor, Vozáry Elemér, Kulcsár Gábor, Helmeczi Balázs) montán elemekben gazdag erdők és rétek, valamint a csarodai tőzegmohás lápok felfedezéséhez vezettek. A Zólyomi Bálint által vezetett bükki csapat (Jakucs Pál, Baráth Zoltán, Fekete Gábor, Pócs Tamás, Vida Gábor) terepmunkája értékes reliktumterületek, illetve ezek növénytársulástani térképének felvételezéséhez vezettek. A témavezető Zólyomi Bálint Kossuth-díjban részesült. A Tornai-Karszt mészkövi sziklagyepjeit, flóráját is ekkor mérték fel (Jakucs Pál és Ér Lajos). A Tisza és Körösök vidéke ártéri növényzetét, rétjeit és sziki növényzetét is tanulmányozták (Timár Lajos, Bodrogközy György). A Szőcei-láp és erdővidék növénytársulásait Pócs Tamás tárta fel, és írt róluk munkatársaival, akkor még hallgató kollégáival monográfiát. A Nyugat-Dunántúlnak további kiváló flórakutatói voltak (Majer Antal, Csapody István, Jeanplong József, Tallós Pál, Szodfridt István). E kiváló fiatalok és munkatársaik jelentősen fellendítették a flóra- és vegetációkutatást.

Fekete Gáborral az ötvenes évek elején találkoztam. Gabi akkor már korábbi debreceni kollégámmal, Jakucs Pállal együtt a Növénytár ifjú dolgozója volt. Magam is ekkor kerültem a fővárosba, az ELTE Botanikus Kertjébe. S természetesen ellátogattam a Növénytárba szakmai megbeszélésekre. Többször hármasban látogattuk az erdős-tavas Népligetet, a belvárost és a csodálatos Budai-hegyek erdőkben és virágos rétekben gazdag környékét.

Gabit ekkor a Zólyomi Bálint vezette bükki térképezésen kívül a fajok areálgeográfiája, cönológiai karaktere érdekelte. Később nagyszerű monográfiát írt a Gödöllő környéki erdőtársulásokról, amelyben kimutatta ezek rokonságát a Podóliai-hátság hideg-kontinentális karakterű tölgyeseivel.

Fekete Gábor emellett részt vett Jakucs Pál Balkánra is kiterjedő fáradságos bokorerdőkutatásaiban is, amelynek eredménye utóbbi nagy sikert arató cönológiai monográfiája lett. Emellett a fiatalabb munkatársakat is rendszeresen segítette, amit számos közös publikációjuk igazol.

Igen jó és eredményes volt kapcsolata az ELTE Növényrendszertani és Ökológiai Tanszékével! Speciális kollégiumokat tartott, szakdolgozókat vezetett, és részt vett tankönyvírásban is. Előadásai alapján elnyerte a „címzetes egyetemi tanár" rangot. A hallgatók szerették előadásait, közülük többen kerültek botanikai szakmai munkakörbe.

Kutatói és nevelő tanári munkássága mellett jelentős és fontos szervező munkákat végzett akadémiai és egyéb tudományos testületekben, amelyeknek elnöke vagy tagja volt (pl. MTA Botanikai Bizottsága, Zólyomi Bálintné Barna Piroska Alapítvány, TMB, OTKA). Gyakran együtt képviseltük szakmánk érdekeit. Mindig igazságos és mértéktartó volt!

Kedves Gábor, tanítványaid, barátaid még sokáig hiányolják majd szelíd, de határozott egyéniségedet. Amíg élünk, szeretettel gondolunk Rád, és nem felejtünk el.

Simon Tibor

Meghitt kávézások Feketééknél

Dávid Ferenc utca 9. Kaputelefon. 10, utána csengő gomb, „*A csitári hegyek alatt régen leesett a hó…*”. Nyitom!

A hangulatos előkerten keresztülvágva az elmúlt nyolc évben sokszor sétáltam fel az emeleti lakásba, ahol a tárt ajtóban mindig kedves mosollyal fogadott Gábor és Etelka.

A kellemes, tágas nappaliban elfoglaltuk megszokottá vált helyeinket az asztal körül, amelyre érkezett Feketéék finom feketéje, mindig valami csemegével – sütemények, gyümölcs – körítve. A kávézás szertartásának élvezetét és esztétikumát a szépséges kis porcelánkészletek emelték.

Ezek a súlyos betegség évei voltak, de – néha hosszas – délutáni beszélgetéseinkre ez nem nyomta rá a bélyegét. A diagnózis okozta sokkból felocsúdva, a betegség természetének részletes megismerése nyomán Feketéék okosan kialakították a megfelelő életmódot, amelybe belefért a szakmai munka, a kollégákkal való kapcsolatok, a családi együttlétek okozta örömök és a baráti beszélgetések is.

Mi mindenről beszélgettünk ennek a nyolc évnek a során?

Általában a hírek, tudósítások nyitották a sort. Vácrátótról érkezvén először az üdvözleteket, a postát adtam át, majd a fontosabb események, pletykák következtek. Cserébe értesülhettem az Akadémia és a Biológiai Osztály berkeiben zajló érdekesebb dolgokról. A szakma és a fiatalok sorsa, fejlődése mindig nagyon fontos volt Gábornak. A szakmai eredményekről, terveiről szívesen beszélt, például arról, hogyan lehetne meghúzni dél felé a Pannon vegetáció határát. Sokszor emlegettük nagy élményt nyújtó közös IAVS kirándulásainkat, különösen azokat, amelyeket Rivas-Martinez professzor vezetett Tenerifén és az Ibériai félszigeten. Régi professzoraink és kollégáink – széles paletta –, így például Andreánszky Gábor, Soó Rezső, Juhász-Nagy Pál, Verseghy Klára, Komlódi Magda is sokszor szóba kerültek.

Beszámoltunk egymásnak olvasmányainkról – ennek kapcsán kölcsönözhettem Gáborék gazdag könyvtárából néhány Márai kötetet; ízlésünknek megfelelően értékeltük Thomas Mann egyes regényeit, Esterházy Péter nyelvezetének sajátságait, Wodehouse angol humorát vagy például Kosztolányi és Krúdy világát.

Gyakran megbeszéltük a tágabb világ számunkra érdekesebb dolgait is: Boros Imre rádióban hallható közgazdasági fejtegetéseit, a televízió Mezzo csatornáján látható-hallható hangversenyeket, a néha vetített jó krimiket, a különböző kontinenseket bemutató színes útifilmeket.

Az élet részét képező egészen köznapi dolgok, mint például a lakásban történő központifűtés-szerelés kellemetlenségei vagy a társasházi tulajdonostársak néha sajátos emberi vonásai is sorra kerültek beszélgetéseinkben.

És közben cseperedett a család szemefénye Ábel, aki a nagyszülők örömére néha a délutánt ott töltötte, és négyéves létére okosan elmagyarázta a vendég néninek, hogy miért tud olyan jól ugrálni a féltett fotelban, hogyan működnek benne a rugók.

2016. november negyedikén, pénteken délután kávéztunk és beszélgettünk utoljára. Szép emlékeket őrzök.

Kovácsné Láng Edit

Emlékképek Fekete Gáborról

Még középiskolás koromban, az 50-es évek első felében kezdtem a Természettudományi Múzeum zoológiai gyűjteményébe járogatni. Akkori mentorom, Kovács Lajos hívta fel a figyelmemet a botanikus-zoológus együttműködések fontosságára. Ő akkor a múzeumi kutatási tervek keretében Zólyomi Bálinttal dolgozott együtt, és az elsők között kísérelte meg a rovaregyütteseknek a növénytársulásokhoz kapcsolódó vizsgálatát. (Nem mellesleg, erre Balogh János is

bőven hivatkozott német nyelvű nagy zoocönológiai munkájában, több táblázatot közölve Kovács Lajos munkáiból.) Lajos Bácsi tapasztalatai és tanácsai maradandó hatással voltak rám. Idejekorán beláttam, hogy egy rovarász, pláne lepkész szinte meg sem mozdulhat alapos botanikai ismeretek nélkül. Ez pár évvel később úgy folytatódott, hogy igyekeztem a lehetőségekkel élni, ha botanikusokkal együtt járhattam terepre és tanulhattam tőlük. Ezért is volt számomra figyelemreméltó, hogy abban a házban, ahol akkor laktunk, úgy 1957–58 táján Jakucs Pál is többször megjelent, apósát, Szabó István történész professzort meglátogatni. Néhány alkalommal beszélhettem is vele, elmondott néhány epizódot a híres bükki térképezési program történeteiből, és beszélt az aggteleki-karszti kutatásairól is. Ezek a beszélgetések sem múltak el hatástalanul. Egyrészt sajnáltam, hogy amikor ezek a nevezetes események zajlottak, még nem vehettem részt bennük, másrészt elhatározások is érlelődtek bennem, mind a Bükkel, mind pedig a Karsztvidékkel kapcsolatban. A hallott neveket is megjegyeztem.

Így, amikor éppen végzős hallgatóként, 1962-ben, nyár eleji időszakban megtudtam, hogy gyógykezelésre a debreceni Egyetemi Klinikára került Fekete Gábor, keresni kezdtem a lehetőséget, hogy találkozhassak és beszélhessek vele. Az előzmény az volt, hogy a nehéz hátizsákok cipelése Gábornak komoly gerincpanaszokat okozott, ám ő nehezen viselte a klinikai szobafogságot. Amikor tehette, „megszökött", és inkább a közeli tölgyeseket járta: a Nagyerdőt, a Guthi-erdőt. Azokat az erdőket, ahol én is mindig szívesen bolyongtam. Öröm és nagy élmény volt számomra, hogy ezt néhány alkalommal együtt is tehettük. Beszélt a bükki vegetációtérképezésről, amelyről később néhány fényképet is kértem Tőle. Ezek egyikét szeretném most megosztani (lásd a képgyűjtemény első képét).

Számomra új és izgalmas dolgokra hívta fel a figyelmemet, például arra, hogy míg Ohaton és Újszentmargitán ott van a csertölgy, sőt a molyhos tölgy is, a nyírségi tölgyesek tisztán kocsányostölgy-állományok, még a meleg pusztai tölgyesek is. Ez számomra azért volt roppant érdekes, mert éppen akkoriban vettem észre, hogy a tölgylombot fogyasztó hernyójú lepkék fajösszetételében komoly különbségek vannak Ohat és a Nyírség tölgyesei között (Margitát akkor még nem ismertem). Ahogy a Külső-Guth buckás részeit jártuk, rámutatott arra, milyen eltéréseket okoznak a domborzat finom szintkülönbségei. Hogyan nyílik fel a pusztai tölgyes a bucka tetején, hogyan jelennek meg a felnyíló tölgyesben a fényigényes erdőssztyepp-növények, és milyen váltás történik, ha a mélyebb fekvésű gyöngyvirágos-tölgyes felé haladunk. Gábort már akkor is nagyon érdekelték a términtázatok és a vegetációdinamika. Rengeteg tapasztalata volt a legkülönfélébb délkelet-európai tölgyesekkel kapcsolatban is. Mindez rám nagy hatással volt. Később néhány alkalommal a Vajdahunyadvárban is felkerestem, és mindig megragadott Gábornak az újra való hallatlan fogékonysága, nyitottsága. Az elmondottakból talán érthető, hogy máig is „botanikusok tanítványának" és ezzel együtt Gábor tanítványának érzem magam. Ezért is szomorú, személyes veszteségnek érzem mindnyájunk Tanár Urának hiányát.

A továbbiakban is több alkalommal kerülhettem Vele egészen szoros munkakapcsolatba. Ez először annak volt köszönhető, hogy egy nagyobb tanulmánykötetben (*Magyarország tájainak vegetációja és állatvilága*) megírhattam és lektorálhattam néhány fejezetet. A közös munka vége felé, amikor a könyv anyaga már jelentős részben összeállt, az a nagy megtiszteltetés ért, és ez számomra Gábor önzetlenségének és segítőkészségének újabb megnyilvánulása volt, hogy felajánlotta a társ-szerkesztőséget, illetve egy fejezetet a Pannon vegetációról közösen is írtunk meg. Ennek a munkának a során értettem meg igazán azt, amiről korábban Jakucs Páltól is bőven hallottam, hogy mennyiben és miért mások a pannon erdőssztyepp-szegélyek, mint a kontinentális erdőssztyepp-övezet szegélyei. Vissza kellett emlékeznem arra, amit évekkel korábban a Kerecsendi-erdőben Zólyomi Bálinttól hallottam, és így nyertek számomra értelmet a „belső szegélyek", ahogyan ezeket Gábor nevezte.

Beszélgetéseink eközben, illetve ezután is nagyon sokszor a Pannon erdőssztyepp körül zajlottak. Azt is el kell mondanom, hogy nem mindig és nem mindenben láttuk ugyanúgy a

dolgokat. Jellemző, hogy ilyenkor Gábor, a rá jellemző csendes, szerény stílusban rendszerint azt mondta, hogy a véleménykülönbség abból adódik, hogy nem azonos területeken szereztük a tapasztalatainkat. Ebben (is) nagyon igaza volt. Gábor holisztikus szemlélete az ilyen esetekben érvényesült igazán: szintézisbe tudta hozni a szabályosságot és a szabályosságtól való eltéréseket. Úgy láttam, nem volt tőle idegen a részletek elemzése; sem az oknyomozó ökofiziológia, sem a finomabb mintázatok megkeresése a mikrokvadrátos, kvadrát-összevonásos módszerrel. Az „egészet átpillantani" képessége pedig jól tükröződött, amikor a korábbi florisztikai növényföldrajzi határvonások mellé odaillesztette a *Pannonicum* vegetációföldrajzi elhatárolását.

A Tanár Úr tudása és személyisége mindig vonzotta a fiatalokat, és valóban remekül együtt tudott dolgozni velük. Távol álljon tőlem, hogy bárki munkáját lebecsüljem, de abban, ahogy Vácrátót a magyar botanika meghatározó intézetévé válhatott, nélkülözhetetlen volt Gábornak ez a valóban csodálatos képessége. Magam pedig nagy-nagy szerencsének tartom, hogy a Pannon erdőssztyepp szabályosságainak és a „szabályoktól" való eltéréseit, a deviációkat úgy írhattuk meg, hogy ennek a munkának a szellemi vezére is, és formába öntője is döntő mértékben Gábor volt, de ebbe a munkába a fiatalabbak is bele tudták adni a maguk részét. Számunkra biztosan ez az egyik nagy tanulság, ahogy az idő halad, meg kell próbálnunk továbbvinni, mintegy átörökíteni az együttműködésnek azt a módját, amelyet Tőle tapasztaltunk, és remélhetően meg is tanultunk.

Varga Zoltán

Fekete Gábor professzor úrra emlékezem…

Csodálatos, nagy tudású és bölcs Ember volt… Igazi humanista. A kiváló és nagyhírű tudósról többen megemlékeztek. Én a természetvédelem ügye iránt elkötelezett, karakán, sosem köpönyeget forgató, tiszta emberről szólok néhány emlékezetes pillanat felidézésével.

Veszélyben volt a hazai természetvédelem intézményrendszere (nem első ízben és vélhetően nem is utoljára…). Mahunka Sándor múzeumi dolgozószobájába hívta össze a legnagyobbakat, félretéve mindent, ami szakmailag vagy emberileg egyébként esetleg elválasztotta őket egymástól. Balogh Jánost, Berczik Árpádot, Borhidi Attilát, Jakucs Pált, Papp Lászlót, Vida Gábort és persze Fekete Gábort, az MTA rendes tagjait. Bölcs, nagy tudású, más-más habitusú emberek stratégiai megbeszélése zajlott: mit tehetnek a nagyhírű ökológusok, nemzetközi szaktekintélyek, akadémiai bizottságok elnökei annak érdekében, hogy megakadályozzák a sok vihart megélt és sikeres magyar természetvédelem intézményrendszerének szétzilálását, más ágazatoknak történő, éppen napirenden lévő alárendelését? A honi természetvédelmet – a napi hatalmi versengés és széljárás jegyében – hol a környezetvédelemnek, hol a táj-ügyeknek kívánták éppen kiszolgáltatni. „*Cui prodest?*" – gondolná az ember… Cselekedni kell, az összefogás elkerülhetetlen – szólt az egyhangú döntés.

Nem sokkal e megbeszélést követően két napon át folyt a közös elmélkedés az MTA debreceni székházában, Dévai Györggyel, Gallé Lászlóval, Varga Zoltánnal kiegészülve, mígnem szenvedélyes vitákat követően megszületett a korszakos jelentőségű, a széles nyilvánosság számára is érthető és értelmezhető dokumentum a természetvédelem alapelveiről: a holisztikus elvről, a globális szemlélet elvéről, a folyamatelvről, az „elegendő méret" elvéről, a fenntartható természet és a racionális tájhasználat elvéről, az elővigyázatosság elvéről, a „használó fizet" elvről, továbbá a környezetvédelem és természetvédelem viszonyáról, egymás mellettiségéről szóló komplementer elvről, melynek a Borhidi Attila által összegzett szövegváltozatát a természet védelméről készülő Törvény szövegébe is beépítettük, s azóta axiómaként alkalmazunk, tananyagként oktatunk. Fekete Gábornak oroszlánrésze volt ebben a munkában is.

Fekete Gábor professzor oszlopos tagja volt a természetvédelmi helyettes államtitkár tudományos tanácsadó testületének. A Testület egy-két havonta tanácskozott a lehető legszintébb, baráti légkörben, megosztva egymással a jogalkotás erőltetett menetének következő lépéseit és várható következményeit, a természetvédelmi gyakorlat számára legfontosabb kutatási programok szükségességét és lehetőségeit, a prioritásokat, az ágazat folyamatosan változó finanszírozásának gondjait, szervezeti átalakításának és nemzetközi kapcsolatai formálásának időszerű kérdéseit. Gyümölcsöző eszmecserék voltak ezek a kötetlen együttlétek, Fekete Gábor alkotó, aktív közreműködésével. Gábor számottevő részt vállalt a Természetvédelmi Hivatal nem egy kezdeményezésének megvalósításában, így az ország komplex természeti állapotfelvételi programjának előkészítésében, a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer szakmai megalapozásának és elindításának folyamatában is. Emberi és szakmai élmény volt számomra a csepeli Tamariska-domb védetté nyilvánításának előkészítését szolgáló terepi munka is.

Fekete professzor úr az MTA Természetvédelmi Bizottságának elnökeként hihetetlen érzékenységgel és empátiával ragyogóan ráérzett a hivatásos természetvédelem tényleges igényeire, s éveken át óriási segítséget adott munkánkhoz. Megtisztelő volt számomra, hogy két akadémiai cikluson át Bizottságának társelnökeként vehettem részt az irányításával folyt disputákban. Jelentős szerepe volt abban, hogy az Akadémia a tudományos alapkutatások támogatása mellett a gyakorlati természetvédelem számára nélkülözhetetlen alkalmazott kutatások jelentőségét is elismerje, de főképpen a kettő összhangjának szükségességét is elfogadja prioritásai sorában.

Az általa vezetett Bizottság a legkényesebb ügyekben is felvállalta a diplomatikus, ugyanakkor félreérthetetlenül határozott állásfoglalások ódiumát, melyekkel számos fontos kérdésben a napirenden szereplő kormányzati, ágazati döntések szakmai megalapozását szolgálta.

Soha nem felejtem a lakásán, az Őt mindenkor vigyázó Hitvese társaságában folytatott baráti beszélgetések utolérhetetlen hangulatát. Minden általam felvetett, tanácsot váró kérdésemre volt a maga csendes, visszafogott módján és rokonszenves stílusában egyenes, karakán válasza, gondolata.

Hatalmas, önzetlen munkára vállalkozott kérésemre, amikor elvállalta, s a rá jellemző precizitással, a részletekre is kiterjedően elvégezte a „*Hazai vadvizek világa – hazánk ramsari területei*" című kötetünk lektorálását, ennek során többek között a faj- és élőhelynevek nevezéktani zavarainak tisztázását. Sokat tanulhattam tőle.

Melegszívű, fegyelmezett, kiemelkedő tudású, széles látókörű, elkötelezett, igaz magyar emberre emlékezem, akinek barátságára életem végéig büszke leszek. Zaklatott napjainkban sok Fekete Gáborra volna szükségünk…

Tardy János

A Farewell to Academician Gábor Fekete

As I am writing these lines, almost nine months have passed since Hungarian ecology lost its most prominent personality Gábor Fekete. He was 87.

When I look back on my life, I must admit I am very lucky to have had contemporaries of his calibre. I knew Gábor for almost three decades. He reached out to me many years ago in this far away land, and opened the door to my re-entry into Hungarian science. From that time on, my life and Gábor's intertwined in scholarly activities.

Gábor was a complex man. He had liberality in the Aristotelian sense with an open mind for new ideas. He was a scholar extra ordinaire who came to mediate progress and to discover new truths. He was a superb facilitator, a sagely person able to see complex things in their barest form, and an educator who taught the fine points of his science. Importantly, he encouraged his students spirit of proactive participation in society's life set by his own example.

After many productive years in scholarly co-operation, the last time I saw Gábor was in 2010. At that time, I found him ailing, but still youthful, with a vibrant mind full of questions and plans. We kept up contact.

Gábor was exceptionally brave throughout his long, debilitating illness. He never gave up and remained active in science until the end. The last time I heard from him, on the ominous 29th day of September 2016, was not about science. He responded to Márta's "Reflections", a voluminous book sent to him and Etelka earlier, which he found stimulating and written in his style. His letter mentions the migration crisis which is dividing societies and from which there seem to be no way out. Toward the end he writes "… *Egyre többször nekrológ-írásra kényszerít a sors*."[2]

I believe Gábor was not an agnostic man. I like to think when the Lord called him on the 29th day, November 2016, Gábor answered in his sleep something like this:

'*Lord here I am*'

and continued,

'*... Behold me. I have come to you,*
Without a witness against me,
Without one whom I have wronged.
Protect me, rescue me,
I am one pure of mouth, pure of hands.'
Ancient Egyptian Prayer, The Book of the Dead, c. 1700–1000 B.C.

Gábor, I want you to know that your passing represents an irreplaceable loss not only to your family, to others who knew you, and to us to whom you were a strong link back to our beloved Hungary, but beyond, to Science at large. Be assured, just as surely as daylight follows night, that grief will loosen its iron grip upon us. With Dante, the poet, I say:

'*Incipit Vita Nova*.'
The New Life Begins, 1293

Gábor, just before I forget and before I say my final farewell to you, do grant me this last favour, if you can:

'Tell me where all past years are,
Or who cleft the Devil's foot.
Teach me to hear mermaids singing.'
John Donne, 1572–1631

Give me a compass bearing too, so that I can look you up when my time comes. Rest in peace my deeply respected friend.

László Orlóci
Emeritus Professor, Western University, London, Ontario, Canada

Gábor Fekete – man who taught us to understand *Pannonicum*

I have not been so lucky as many of my Hungarian colleagues. They had the rare privilege to live and work with and next to a great mind called Fekete Gábor. It was sometimes around 1980 when I met him for the first time, in Vácrátót, at a meeting organised by Attila Borhidi –

[2] In loose translation '… *Once more, fate is forcing onto me obituary-writing*.'

I guess about vegetation mapping. I was too young to attend that meeting – fresh rookie… letters on my university diploma were still wet. As the years went by I could not overlooked Gábor's huge influence on development of Hungarian plant ecology, his ideas on vegetation dynamics, and enthusiasm of a group of young Hungarian ecologists growing under his protective wings allowing them to grow wings on their own. Hungarian ecologists have always been great analytical minds, lovers of nature, but they were lucky – they had people able to synthesize, seek and find bigger picture – something I have always been fascinated by and was trying to learn eagerly.

Two such people were standing high in my own private scientific pantheon – Juhász-Nagy Pál and Fekete Gábor. Both have influenced my way I think and do science – both I proudly call teachers. It was only three years ago when our paths crossed again. I was asked to review Gábor's paper synthesizing our understanding of the vegetation patterns in the Pannonicum, a region I was born to, be it a little bit north of the Danube. For me, this was a master class in how a lot of local insights can, like small stones forming a marvellous mosaic, give rise to a new quality – a piece of very robust theory.

Gábor's RDU (regularities, deviations, and uniqueness) is a master piece of ecological synthesis. It expands the basic notions of the Walterian zonality/azonality scheme so successful in interpreting large-scale vegetation patterns. We knew Gábor was very sick then and we hoped that this paper would not be his swan song. Fortunately, he was able to write the "brother" of this paper, about the boundaries of the Pannonicum, where again he introduced new thinking in delineating biogeographical borders.

However, before Gábor offered his last farewell, I had the last, rare privilege to meet him. He attended my inaugural lecture at the Hungarian Academy of Sciences, an institution he has been serving for a long time as its member. I am told it was his last public appearance. It has been captured in a picture made by my wife Dagmar… Let we shall forget you, Gábor.

Ladislav Mucina
Perth, Western Australia

Meeting Gábor

…in Vácrátót June 1983. I was coming in my Saab from Lund in Sweden to Hungary for studying European cultural landscapes with huge interest and curiosity in the eastern European landscapes and vegetation. My contact in Hungary was Professor Gábor Fekete at the Hungarian Academy of Sciences in Vácrátót. We, my friend and me, were welcomed and escorted in excursions and field visits by Dr Fekete and his assistant Edit Molnár. Images in my memory: hot and sunny, fantastic agricultural landscapes striped by plots of different crops – and a high diversity of Pannonian plants that I had never seen before – only in the flora – a paradise for a plant ecologist! We visited and discussed different vegetation elements and landscapes. Dr Fekete was patiently talking to us and answering our questions. I remembered my feelings of anxiousness – were my questions enough scientific? He was endlessly patient and kind with a barely recognizable smile. At the end of the day we were offered housing at the Academy buildings in Vácrátót. In the dusk hour unforgettable music from a wedding parade was coming from the dwindling dust road in the surrounding arable landscape. The tunes from clarinet, accordion and fiddle in the warm summer evening light in Vácrátót is for me always linked to my first meeting with Gábor Fekete.

Gunilla Almered Olsson
Professor in Human Ecology, University of Gothenburg, Sweden

Hogy ismertem meg Fekete Gábort?[3]

Először is irodalomból. Ahogy tudják, vagy nem, a román flóra és *Micobiota* bibliográfiáján dolgozom (65.000 cikk van már). Fekete Gábor többször is járt Romániában vegetációtanulmányokért (Olténia, Bánát). De konkrétan akkor találkoztunk, amikor a Várnában tartott *Első Balkáni Flóra és Vegetáció Kongresszus*ra mentünk 1973-ban. Egy fülkében haton voltunk (Vasile Ciocârlan, Ovidiu Constantinescu, Gheorghe Dihoru, Nicolae Roman, Gheorghe Turcu és magam). A kalauz, amiután átmentünk a vámon, bejött, nézte a jegyeket, és kérdezte: mi van ott? Növényprések, feleltem. Hát, mondja, még van valaki, akinek ugyanaz van, csak Várnára megy. Honnan jön, kérdezem, Budapestről, felel. Mondom a kollégáknak: én tudok magyarul, megyek oda. Fekete Gábor magában volt. Jó napot, a nevem Gavril Negrean, kezet adtunk, és mondja a nevét: Fekete Gábor! Nagy meglepetésemre. Mondom neki: hát a neve ugyanaz, mint az enyém. Azóta nagyon jó barátságban voltunk egész végig. Behívtam a kollégáimat, és sokat beszélgettünk, flóráról, vegetációról stb. Mondta, hogy jön Priszter bácsi is.

A kongresszus nagyon érdekes volt. Akkor ismertem meg, és adtam kezet több európailag nagy botanikusoknak: Tahtadjan, Tutin, Jordanov (*Flora na Bălgarija*), több Ausztriából vagy Csehszlovákiából. Fekete Gábor akkor hívott Budapestre. Nagyon köszöntem neki. A terepjárás még érdekesebb volt. Priszter bácsi jobban ismerte Bulgária flóráját, mint a fiatal bolgárok. Egy napon, magam elszöktem a Kongresszustól, és elmentem a Caliacra-fokig, azután megláttam a Balciki Botanikus Kertet, amit valamikor Mária királynő csináltatott. Ez gyönyörű helyen van a tengerparton. Akkoriban nem nagyon jól mutatott ki, ma már igen. Azóta sokat jártam ott, de még az ottani Botanikus Intézetben laktam is néhányszor (román-bolgár közös parazitagomba-kutatás).

A terepjárás nagyon tetszett mindenkinek. Mindig Fekete és Priszter mellett jártam. Valahol, Várnától délre, Tutin megkérdezett: mi ez (egy növény), azt feleltem: Romániában mi ... úgy nevezzük, kacagott, értette az iróniát. Legérdekesebbek voltak: Ajitos (*Astragalus aitosensis*, tövises csüdfű). Velingrádnál reggel 4-kor mentem dél fele, két óráig, ott érdekes gneissz növények voltak (*Plantago subulata*), és innen vissza 2 óráig, nem jött velem senki. Ezután jöttek a hegyi túrák: Rodopi, Rila (Musa Alla).

Alig vártam, hogy lássam Budapestet, valódi magyarokat, mert nálunk a faluban (10% magyar) és még reformátusok is, amire anyám azt mondta: ezek pogányok, nem ismerik a keresztet. Az ottani magyaroknak nem volt sehogy orientális karaktere. Nagy meglepetésemre Budapesten sem. Azóta már tudom, testvérek vagyunk genetikailag, a nyelv, a kultúra, az már más dolog.

Pesten először 1974-ben voltam. A Vajdahunyad Várba mentem, akkoriban ott volt a Botanikus intézet, a könyvtár és a herbáriumok. Ott ismertem meg Újhelyi bácsit is, aki nagyon jól fogadott, és azt mondta, hogy jobban ismeri Albánia flóráját, mint Magyarországét. Persze más botanikusokat is. Kohl Erzsébet, ő Kolozsváron született. Fekete Gábor nem volt ott, csak az esernyőjét láttam. Persze akkor láttam először Anonymus-t is.

A legérdekesebb nekem az volt, hogy felkerestem Soó-t. Azt javasolták, hogy csak 15 percet beszéljek vele. De több mint egy órát beszélgettünk. Minden nagyon érdekes volt nekem. Még arról is, hogy 1926-ban, egy Kolozsvári Botanikus Kertben tartott ülésen, beszélt Soó is. Még arról is, hogy 1926-ban, Borza Professzor kérte, maradjon Kolozsvárott mint tanár. Kivált kevesen tudják, hogy Soó csinálta meg az első Nagy Románia fitogeográfiai

[3] A megemlékezés szerzője, Gavril Negrean román botanikus, aki magyarok is lakta faluban nőtt fel, a cikk nyelvezete ezért tájjellegű elemeket is tartalmaz.

térképét, egy iskolai tankönyvben. Idézem is mert kevesen tudnak róla[4]. Lehet én vagyok az utolsó román botanikus életben, aki beszélt vele!

Simon Tibort és feleségét is felkerestem. Még a felesége Gödöllőre is vitt egyszer. Ott ismerkedtem meg Jeanplong professzorral, akivel franciául is beszéltem.

Azóta sokszor voltam Budapesten, és mindig felkerestem Fekete Gábort és feleségét. Mindig nagyon jól fogadtak, és kérdezte, hogy segíthet-e valamivel. Más években vittem nála más romániai kollégákat (Ciortan, Karácsonyi). Ő és felesége nagyon jól fogadtak, akármikor ott jártunk.

Olténia flórája és vegetációja érdekelte. Kivált Olténia déli része. Küldtünk neki több cikket Olténia flórájáról és vegetációjáról. Ezekben az utolsó években sokat jártam Olténiában. Amikor találkoztunk, meséltem neki, mi minden érdekes növényeket találtunk. Nagyon érdekesnek tetszett neki, hogy még Romániára új fás növényeket is leltünk ott (*Spiraea cana*). Avagy elég érdekes szerpentin flórát is (*Armeria halleri*, *Plantago serpentina*, *Stachys recta* subsp. *subcrenata*, *Asplenium serpentini*, *Paragymnopteris marantae* stb.). Úgy vélte, hogy ezek új asszociációkat alkothatnak.

Vácrátóton Karácsonyi barátommal jártunk. Ott is jól fogadtak. A legérdekesebb viták Feketével a Pannon régióról voltak. Az utóbbi években Szilágyság flóráját és vegetációját tanulmányoztuk, Karácsonyi barátommal és egy fiatal botanikussal (Szatmári). Meglepetésünkre arra a konklúzióra jutottunk, hogy a kontinentális mikroelemeknek a többsége itt haladt a Pannon-síkság felé. Nem az „Aldunán", sem a Maros mentén. Karácsonyi publikált cikkeket, és amit együtt írtunk többször idézte már Fekete is. Együtt véltük, hogy a Pannon biorégió nincsen elég jól térképezve, legalábbis Románia fele. A kontinentális régió nagyobb mint amit a terepen látunk.

Akármikor voltunk valami konferencián Budapesten, mindig jött, ha már beteges volt. Beszélgettünk. Ha volt időnk, otthon is látogattuk. Egyszer-egyszer Pócs is jött ilyenkor látogatni. Ebben az évben voltam a Kárpát-medencei rózsa és galagonya kongresszuson. Már Ő nem volt.

Gavril Negrean

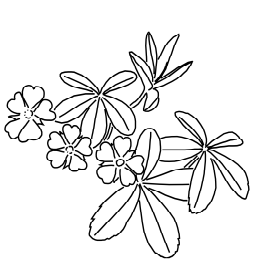

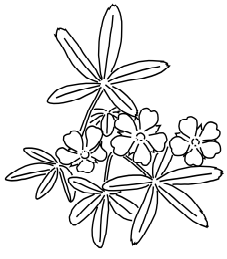

[4] SOÓ R. (1926): *Botanica-Növénytan*. Tankönyv a Román Magyar nyelvű középiskolák VI. Osztálya részére, 494 ábrával es 2 térképpel. /*Lehrbuch für die ungarischen Mittelschulen in Rumänien*/ /Manual de Botanică, pentru şcolile maghiare din România/. Cluj: Minerva Irodalmi és Nyomdai rt. 21×15, 273 pp.

Szakmai és emberi példamutatás: Fekete Gábor Tanár Úr, ahogy szívemben él

Már közel négy és fél évtizede annak, amikor másodéves egyetemi hallgató koromban Jakucs Pál Professzor Úr javaslatára elmentem Tanár Úrhoz a Növénytárba. Még ma is élénken él emlékezetemben, amikor félve, megilletődötten jelentem meg felső emeleti dolgozószobájában, és Ő végtelen türelemmel, kedvesen próbálta megismertetni velem a növekedésanalízis elméletét és módszertanát. Már az első alkalommal számos angol nyelvű irodalmat kaptam, és későbbi látogatásaim során is mindig újabb és újabb cikkekre hívta fel a figyelmemet, és beszélgettünk az addigi terepmunkámról is. Tanár Úr témavezetésével született meg a növekedésanalízis témakörében diplomamunkám, a nyertes OTDK pályamunkám és később az egyetemi doktori értekezésem is. Ösztöndíjasként, friss diplomásként 1975-ben kerültem Vácrátótra, Tanár Úr pedig 1978-ban. Abban a szerencsében volt részem, hogy Tanár Úr kutatócsoportjába kerültem, és közel 40 éven át együtt dolgozhattunk az Ökológiai és Botanikai Kutatóintézetben.

Tanár Úr indított el kutatói pályámon, inspirálta a kandidátusi témámat is, és mindvégig figyelemmel kísérte, önzetlenül segítette tevékenységemet. Kutatói gondolkodásmódja és munkamódszere, holisztikus szemlélete nagymértékben meghatározta a tudományos pályafutásomat. Tanár Úrral mindig öröm volt a közös munka, és tanulságosak, gondolatébresztők a vele folytatott szakmai eszmecserék. Tőle tanultam meg a szakmát, de az ökológiai ismeretek elsajátításán túl nagy része volt abban is, hogy nem veszítettem el a tudományos munka szépségébe vetett hitemet. Mindezért és a szép vácrátóti évtizedekért nagyon hálás vagyok neki.

Visszagondolva az elmúlt több mint 40 évre, emlékezetemben számtalan közös munka, terepen átélt csodálatos napok, külföldi utazások, konferenciák, az itthoni és a kolozsvári közös PhD oktatás és a gyakori beszélgetések felejthetetlen élményei elevenednek meg. Ebben a visszaemlékezésben az embert szeretném megmutatni, ahogyan én láttam, ahogyan a szívemben él, és akit büszkén vallok tanítómesteremnek, „atyai barátnak".

Gondolom, sokan egyetértenek velem, hogy Tanár Úr azon ritka egyéniségek egyike, akit pályatársai, munkatársai, szakmai és szakmán kívüli kollégái, tanítványai és a legfiatalabb nemzedék kezdő kutatói egyaránt őszintén tiszteltek és szerettek. Ezt Ő kutatói és emberi példamutatásával nagyon ki is érdemelte. Sokan vagyunk, akiknek kedves Tanár Ura volt. Mindannyian szerettük egyéniségéért, sugárzó emberségéért, végtelen tisztességéért, önzetlen segítségéért és közvetlenségéért. Tiszteltük értékrendjét és széleskörű tudását, műveltségét, szakirodalmi tájékozottságát, geográfiai, botanikai, ökológiai ismereteinek mélységét, szakmai igényességét és alaposságát. Roppant mély és sokrétű tudása kivételes szerénységgel, a természet és a tudomány iránti alázattal párosult.

Mindig és mindenkivel nagyon finom, udvarias és türelmes volt. Tőle én a 40 év alatt sem az Intézetben, sem az otthonában soha még egy hangos szót, viták közbeni mérges megnyilvánulást sem hallottam. Szinte hihetetlen, de a hosszú évtizedek alatt Tanár Úrtól én egyetlen rossz szót, kicsit is bántó megjegyzést, enyhe dorgálást sem kaptam, holott többször is megérdemeltem volna. Egyéniségünk különbözött, de amikor például valami nagyon bántotta az igazságérzetemet, és meglehetősen hevesen és nyers őszinteséggel fejtettem ki véleményemet, Tanár Úr akkor is csak udvariasan és bölcsen annyit mondott, hogy én mindig feketefehérben látom a világot.

A szakmai munkához kutatócsoportjában szeretettel teli, közvetlen és nyugodt alkotó légkört tudott teremteni. A tudományos témákról szóló megbeszéléseink konstruktívak, és gondolatai inspirálóak voltak. Mindig figyelemmel, érdeklődéssel hallgatta meg elgondolásainkat, véleményünket. Bármilyen közös munkába fogtunk, elképzeléseink és eredményeink ismeretében mindig valami újat tudott mondani. Egyszer sem akarta ránk kényszeríteni

ötleteit, véleményét, és meggyőződését sem kellett elfogadnunk. Ezáltal önállóságra nevelt bennünket. Saját elképzelésünk szerint dolgozhattunk, mi pedig gyakran hosszú, kemény évek munkája után jöttünk rá Tanár Úr 5–6 évvel korábban elejtett gondolatainak tudományos súlyára, relevanciájára.

Azt hiszem, sokunk számára a legnagyobb örömet, élményt és tanulást a Tanár Úrral folytatott szakmai beszélgetések és kirándulások jelentették. Felejthetetlen szép napokat töltöttünk terepen, csodaszép, szakmailag érdekes helyeken. A kirándulások és közös munkák Tanár Úrral mindig nagyon tanulságosak voltak, de kellemesek a kemény, több napig tartó hosszú terepi munkák is. Emlékezetesek maradnak például a munka közbeni pihentető séták alatti vadgyümölcsösök fái érett gyümölcseinek megdézsmálása, vagy a nap végén elmaradhatatlan fagylaltozások, a csapolt sörök melletti beszélgetéseink és a tardi főzelékes vacsoráink a nyári hőségben.

Tanár Úr terepen érezte igazán elemében magát, amikor beszélhetett a helyszínről, ahol elmagyarázhatta nekünk milyen társulásban vagyunk, ki írta le először, kik foglalkoztak eddig vele és milyen szempontból, melyek a hiányzó ismeretek, honnan származik a flóra, hol találjuk még meg a Kárpát-medencében. A legérdekesebb kutatási kérdésfelvetései is mindig terepen születtek, újabb és újabb tudományos kérdések, ötletek jutottak az eszébe, bennünket is mindig vitára, gondolkodásra késztetve. Nagyon jól ismerte a klasszikus és a legújabb hazai és nemzetközi irodalmakat, és kritikusan szemlélte őket. Az új ötleteinket mindig tágabb tudományos kontextusba helyezte.

Számomra a pályám kezdete, a 80-as és 90-es évek eleje volt a legszebb időszak, amikor a Bükk déli lábánál, Tard község határában folytak terepkísérletes vizsgálataim egy löszsztyeppréten, valamint Isaszeg, Pécel és Albertirsa környéki löszgyepekben, és a Gödöllői-dombvidék szálkaperjés erdőssztyepprétjein dolgoztunk. A fő tudományos probléma mindig közösségi, társulásszintű és dinamikai volt. Kérdéseink alapvetően a szupraindividuális organizációra, ekkor döntően a löszgyepek, erdőssztyepprétek szerveződése, differenciálódása és dinamikája (másodlagos szukcessziók, degradáció, invázió, társulás reziliencia és rezisztencia) tanulmányozására irányultak eltérő tér- és időskálán. Tanár Úr kutatócsoportjában egyenként mindegyikünk intenzíven egy-egy kutatási témán dolgozott több mint 10 évig. Közben számos projekt keretében közösen folytattunk makrocönológiai elemzéseket és finomléptékű mintázatanalíziseket, gyakran cönológiai, ökológiai, szukcessziós vagy legelési grádiens mentén. Vizsgáltuk egy-egy populáció szerepét a társulásdinamikában, mértük a karakterfajok demográfiai, életmenet jellemzőinek időbeli változását a termőhely, a területhasználat függvényében. Nem hiányozhattak a táji és a finomléptékű vegetációtérképek, folttérképek, sőt a talajökológiai és ökofiziológiai méréssorozatok sem. Törekedtünk a populációs és társulás szintű történések, valamint a vegetációfejlődés és a társulásmintázat összefüggéseinek feltárására. Ez az a látásmód, amelyet a terepi munkák során is igyekeztünk egyre mélyebben elsajátítani Tanár Úrtól. S amit mindannyian alaposan megtanultunk Tőle, az a dinamikus szemlélet és a holisztikus gondolkodás alapvető fontossága akkor is, ha a vegetációfejlődés és mechanizmusainak tanulmányozásában redukcionista módszereket alkalmazunk. Ennél értékesebb tudományos útmutatást kutatásainkhoz nem is kaphattunk volna Tőle!

E rendhagyó személyes emlékezés természetesen nagyon hiányos, és főleg keveset szóltam az utóbbi egy évtizedről. Ebben az időszakban az OTKA-pályázataim feladatai okán kevesebbet voltam Tanár Úrral terepen. Kutatási témáim engem továbbra is a sztyepprétekhez kötöttek, míg Tanár Úr érdeklődése újra a homoki növényzet kutatása, a növényföldrajzi jelenségek és tájökológiai mintázatok összekapcsolása felé fordult. Tanár Úr nyugdíjba vonulása után pedig már többnyire telefonon tartottuk a kapcsolatot, és otthonában látogattam meg gyakran. Nagyon emlékezetesek számomra, és ma is nagyon hiányoznak azok a rövidebb-hosszabb eszmecseréink szakmáról, tudományról, a Zólyomi Iskoláról vagy éppen

könyvekről, történelemről, az aktuális politikai helyzetről, amelyeket Tanár Úrral vagy hármasban, feleségével együtt folytattunk.

Tanár Úr bámulatos szellemi aktivitással, csodálatra méltó lelkesedéssel dolgozott az utolsó hetekig. Őt mindvégig az alkotás, az új tudományos felfedezések, a törvényszerűségek felismerése érdekelte, éltette. Tudományos pályáján szinte mindent elért. Számos rangos díjjal, kitüntetéssel ismerték el munkáját. Örült a díjaknak, de azt hiszem, hogy sokkal jobban örült annak, hogy érezhette idősebb és fiatalabb munkatársai tiszteletét és szeretetét.

Szerette nagyon az életet, életösztöne és családja iránti szeretete tartotta életben az utolsó éveiben. A leselkedő halállal közel 8 évig méltósággal küzdött. Egész munkássága a szenvedélyesen elkötelezett természettudóst példázza. Csodálatos egyénisége, életfelfogása, végtelen tisztessége és őszinte embersége sokunk tiszteletét és szeretetét kivívta.

Az emlékek minden bizonnyal idővel halványulnak majd, de Tanár Úr egyéniségét, mindazt a tudást, szemléletet, szeretetet, amit Tőle kaptam, erősen őrzöm, és alakja szívemben él mindörökké.

Virágh Klára

Féltenyérnyi partitúrák (kar)mestere

Fekete Gábor Tanár Úr mindig elbűvölt klasszikus növényföldrajzi, vegetációtörténeti és cönológiai, ökológiai – igazán holisztikus – látásmódjával, tudásával, ugyanakkor a kritikus kérdéseket és új szempontokat is szem előtt tartó felkészültségével. Leginkább azonban arra a pillanatra emlékszem élénken, amit egy botanikai kirándulás keretében élvezhettünk a Zselicben. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem 1993-ban akkreditált botanikai doktori programjának keretében évről évre remek terepgyakorlatokat szerveztek az iskola vezetői és hallgatói. Ezúttal Fekete Gáborral az élen jártuk a Dunántúlt, majd a második nap folyamán csatlakozott hozzánk Borhidi Attila professzor úr[5] is Pécsről. Tanár Úr mindig lényegre törően és lebilincselően vezetett be minket a táj, a növényzet és a kutatások „kontextusába", majd mesélte el és mutatta be a részleteket, ezúttal azonban Borhidi Attila birodalmában jártunk. Felvezetése a professzor úrra irányította figyelmünket, aki maga is lebilincselő előadó. Nem volt ez máshogy most sem, annál inkább nem, mert Tanár Úr felkészülten, céltudatos kérdésekkel és párbeszéddé alakult közbevetésekkel inspirálta őt tudásának és gondolatainak minél briliánsabb kifejtésére. A fiatal koruk óta egymás munkáját ismerő és tisztelő kollégák duettje lenyűgöző volt. Ebben a produkcióban Tanár Úr a szekundáns szerepét osztotta magára, amire ugyanolyan gondossággal és alapossággal készült, mintha önálló előadása lett volna. Időnként bele-belenézett zsebcetlis jegyzeteibe, hogy az elgondolt diskurzus ívéből és részleteiből ne maradjanak ki izgalmas gondolatok. E féltenyérnyi papírdarabkákra feljegyzett vázlatok mögött már ott volt a fejében egy-egy gondosan felépített és átgondolt rendszer: egy régi és új elméleteket bemutató tudománytörténeti előadás; egy feladatokat beosztó munkacsoportos megbeszélés; egy ökológiai konferencia megnyitója; egy tudománypolitikai ülésre való felkészülés a SIO-tudományok[6] védelmében vagy egy szakmák közötti vitaülés levezetése és a legizgalmasabb kérdésekre reflektáló rögtönzött összefoglalás.

Talán e személyes feljegyzések nagy része elveszett, de szerencsénkre a legfontosabb és legérdekesebb gondolatokat Tanár Úr továbbfűzte, kibontotta és megírta. Amikor beleolva-

[5] Akit az ÖBKI-ben, Vácrátóton szintén „Tanár Úr"-nak tiszteltünk és szólítottunk, ezúttal azonban kivételt teszek, hogy az olvasó számára világossá tegyem, éppen melyikükre gondolok.

[6] SIO – Supra Individual Organisation, egyed feletti szerveződési szintek tudományterületei.

sok írásaiba, megelevenedik előttem a fiatal generációkat nyitott szívvel meghallgató, okos tanácsokkal támogató, végtelenül barátságos személyisége. Írásaiban újra feltárul a vegetációtudomány klasszikus korszakának összes izgalmas kérdése, vitája és eredménye.

Horváth Ferenc

Évgyűrűk – emlékezés Fekete Gáborra

Fekete Gábor a hazai ökológia egyik iskolateremtő egyénisége volt. Hálás vagyok érte, hogy a tanítványa lehettem, az egyetemi szakdolgozatomat és a doktori disszertációmat az ő vezetése mellett készíthettem el. Későbbi pályámra is nagy hatással voltak a Vele való beszélgetések. Ezek közül különösen azok emlékezetesek számomra, melyek a terepen – például Tardon, Albertirsán, Isaszegen – zajlottak. Tanár úr mindig a természetben volt leginkább elemében. Megálltunk egy egyed vagy fajegyüttes mellett, s elbeszélésében az egyszerű „itt és most" látványból a flóra és vegetáció évszázados, évezredes történetei bontakoztak ki. Már diákként megéreztem, hogy milyen izgalmasak ezek a távlatok, és hogy Tanár úr szemében az egész táj „él" a maga szukcessziós eseményeivel, a fajok terjedésével, a közösségek szerveződésével.

Nagy türelemmel és szeretettel figyelte és egyengette az útkeresésemet a növényökológusi pályán. Igazi jó tanárként mindig meghagyta a szabadságot – akár a tévedés szabadságát is, mellyel bőséggel éltem –, és mindig kész volt segíteni, amikor szükségem volt rá, akár szakirodalommal, akár egy-egy jó szóval. Diákként csak sejthettem, később egyre jobban láttam, hogy nem kizárólag a kutatásban, hanem az Akadémia ügyeiben is nagy távlatokban gondolkodott. A tudománytörténet – különösen a hazai tudománytörténet – elkötelezett kutatója és leírója volt. A mindennapi ügyes-bajos dolgok áradatában is az előrevivő, nagy léptékű folyamatokra figyelt. Önzetlenül segítette, amit értékesnek tartott. Hiteles, becsületes és nagyon szeretetteljes ember volt. Még legidősebb korában is rajzottak körülötte a tanítványok, fiatal kutatók, és az egyetemi előadásain is mindig megtelt a terem.

Saját diákkoromra visszatekintve, nagyon élveztem, hogy Tanár úrral mennyi mindenről lehet beszélgetni. A terepen járva az egyik visszatérő témánk például a növénytársulások szerveződésének redukcionista és holista szemlélete volt. Előbbit – leegyszerűsítve – úgy definiálhatnánk, hogy a szemlélő az alkotóelemekből indul ki (pl. fajokból), s a kölcsönhatásokon keresztül építi fel a magasabb szerveződési egységet (pl. a növénytársulást). A holista szemlélet ezzel ellentétben a magasabb szerveződési egységet veszi adottnak, s kutatja ennek tulajdonságait, hogy eljusson az alkotóelemekig. Tanár úr holistának vallotta magát; engem – különösen azután, hogy 1990-ben visszatértem egyéves oxfordi tanulmányutamról – inkább a redukcionistákhoz sorolt. Valóban, az ottani hatások, szakmai kapcsolatok (pl. John Harperrel) inkább ebbe az irányba tereltek. Szerencsés esetben a két szemlélet összeér, vagyis az „alulról fölfelé" és a „föntről lefelé" megközelítésnek találkoznia kellene egy teljes képet adva. Azonban akkoriban a növényökológia még nem tartott ott – s még ma sem tart –, hogy a teljes kép összeálljon. Nekem a számítógépes modellezés adta meg azt a lehetőséget, hogy az alacsonyabb és magasabb szerveződési szintek közötti átmeneteket megtapasztaljam, az emergens jelenségekkel működésük közben találkozhassam. E beszélgetések sok inspirációt adtak. Tanár úr akkor, 1992-ben egy cikkben foglalta össze véleményét a holizmusról és redukcionizmusról a szukcesszió kapcsán (a *Coenoses* című folyóiratban, „*The holistic view of succession reconsidered*" címmel). A legelső, ami eszembe jut Fekete Gábor munkásságáról az, hogy mennyi különböző szerveződési szintet öleltek fel a kutatásai: az egyeden belüli, fiziológiai folyamatoktól a populáció- és társulásszinten át egészen a tájökológiai és életföldrajzi folyamatokig.

Erre a sokféleségre most csodálkoztam rá igazán, mikor megemlékezésképpen több tanítványával, kollégájával együtt összeállítottunk egy honlapot, melyen – Virágh Klára és Molnár Edit gyűjtése alapján – Fekete Gábor teljes publikációs listáját is bemutatjuk: https://sites.google.com/site/fgtanarur/koezlemenyjegyzek). E közleményjegyzék arról tanúskodik, hogy Fekete Gábor milyen sok kollégával működött együtt, mennyi tanítványt indított el a pályán! Csak remélve, hogy minden közleményt sikerült felsorolni, összesen 165 szerzőtársat számláltam a könyvekben, folyóiratokban közölt művekben (vagyis a jegyzék 1–3. kategóriái között)!

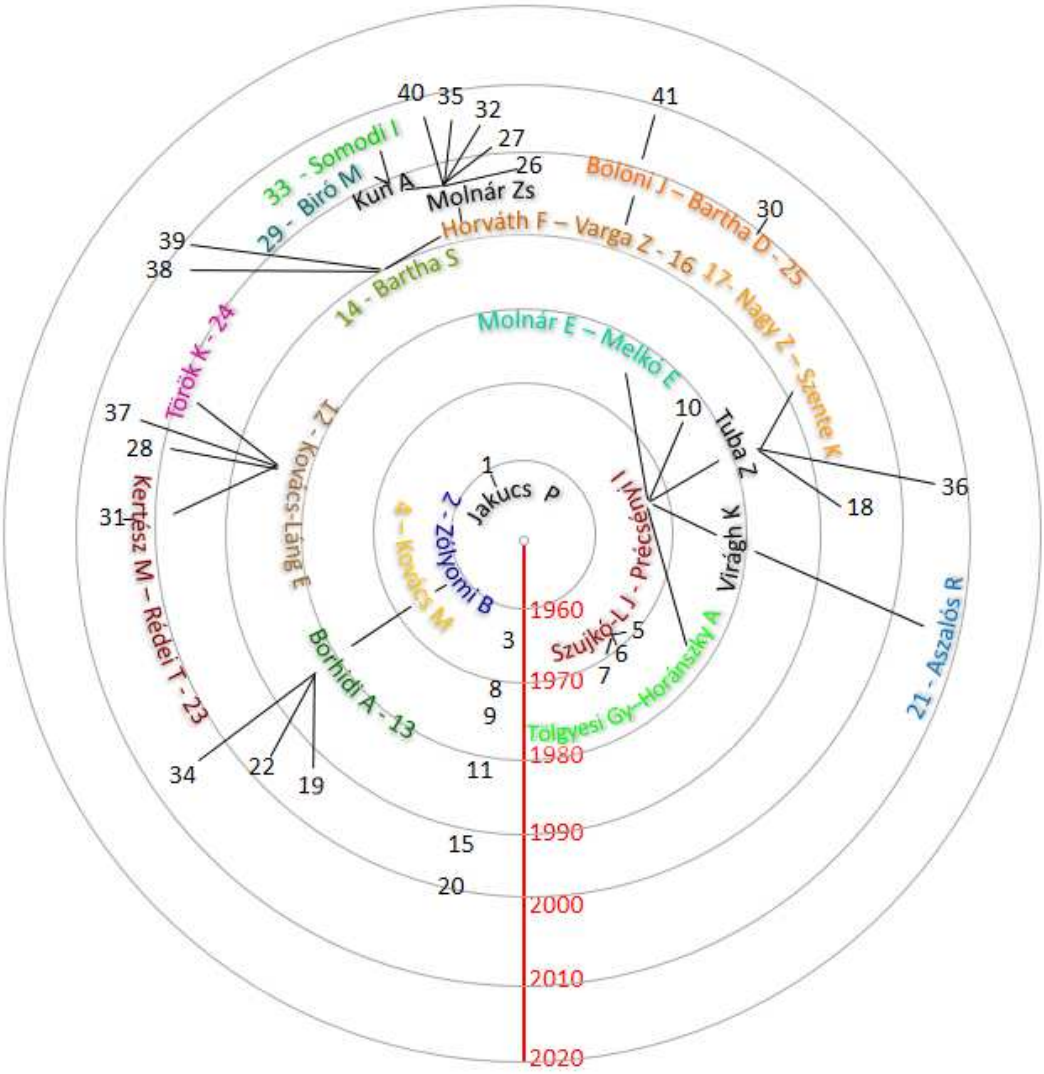

1. ábra. „Évgyűrű” diagram Fekete Gábor szerzőtársairól
(Az ábra magyarázatát lásd a szövegben és az 1. táblázatban)

Szinte lehetetlen áttekinteni ezt a gazdag életpályát és a kutatótársak sokaságát. Hogy mégis kísérletet tegyek egyfajta összefoglalásra, készítettem egy „évgyűrűkből” álló diagramot (1. ábra). Arra voltam kíváncsi, hogy a 165 szerzőtárs közül Fekete Gábor kivel melyik évben kezdett el dolgozni, pontosabban az eredményeket publikálni. E belépési időkön kívül az is érde-

kelt, hogy e legelső publikációban vajon volt-e szerzőtárs a már meglévő, korábbiak közül. Ez valamelyest jelzi a kapcsolódási pontokat, közös projekteket. Sajnos az ábra áttekinthetetlenül bonyolult lett, ezért két egyszerűsítést tettem. 1.) A „*Magyarország Élőhelyei. Vegetációtípusok leírása és határozója: ÁNÉR*" kötetet nem bontottam fejezetekre, hanem egyetlen műnek tekintettem. 2.) Mindenkit csak egy szerzőhöz csatoltam, mégpedig ahhoz, aki – a már meglévők közül – a legelső volt a szerzői listában. Így fa szerkezetű részgráfok jöttek létre. (Szerencsére az 1. döntés miatt nem volt olyan eset, hogy egy ember egy évben két műhöz is tudott volna kapcsolódni.) Új fa akkor keletkezett, ha nem volt egyetlen meglévő szerző sem, akihez csatlakozni lehetett volna. Előfordult, hogy egy újonnan keletkezett fa nem nőtt tovább – vagyis nem kapcsolódott hozzá több szerző –, ezt egyetlen ponttal jeleztem.

1. táblázat: Jelmagyarázat az 1. ábrához. Az ábrán feltüntetett nevek az első közös publikáció időrendi sorrendjében: Jakucs P., Zólyomi B., Précsényi I., Szujkó-Lacza J., Kovács M., Molnár E., Melkó E., Horánszky A., Tölgyesi Gy., Virágh K., Tuba Z., Kovács-Láng E., Borhidi A., Bartha S., Horváth F., Varga Z., Nagy Z., Szente K., Molnár Zs., Aszalós R., Kun A., Kertész M., Rédei T., Török K., Bartha D., Bölöni J., Biró M., Somodi I. A többi társszerzőt e táblázatban sorolom fel. Egy szám egy közösen publikált műhöz tartozik. A művek sorrendje időrendben van. A táblázatbeli számok láthatók rövidítésképp az 1. ábrán.

1	Gergely J.
2	Majer A., Tallós P., Vida G.
3	Járai-Komlódi M.
4	Baráth Z., Kárpáti I., Kárpáti V., Máthé I.
5	Faludi-Dániel Á.
6	Rakován N.J.
7	Horváth G.
8	Szőcs Z.
9	Draskovits R.
10	Nosek J.
11	Stefanovits P., Berczik Á., Seidl M.
12	Barcsák Z., Czimber Gy.
13	Katona S., Pécsi M., Várkonyi T.
14	Szegi J., Oláh J., Halász T., Várallyai Gy.
15	Tóthmérész B.
16	Csapody I., Dános B., Gallé L., Holly L., Jenser G., Kereszty Z., Kovács Gy., Németh F., Papp L., Simon T., Surányi D., Szabó T.A.
17	Uzvölgyi J.
18	Csintalan Zs., Lichtenthaler H.K., Maróti I., Grace J., Proctor M.C.F., Smirnoff N., Masarovicova E., Laitat E., Takács Z., Kemény G., Badacsonyi A., Pócs T.
19	Dévai Gy., Kerényi A.
20	Fekete Z.
21	Orlóci L.
22	Jermy T.
23	Kröel-Dulay Gy., Mika J., Dobi-Wantuch I., Rajkai K., Hahn I.
24	Tardy J., Demeter A.
25	Debreczy Zs., Molnár A., Lendvai G., Szodtfridt, I., Facsar G., Sümegi P., Kósa G., G., Király G.
26	Sipos J.
27	Botta-Dukát Z.
28	Kiss K.T., Révész A.
29	Krasser D., Ruprecht E.
30	Ángyán J., Aradi Cs., Kordos L., Nechay G.
31	Altbacker V., Körmöczi L., Margóczi K., Samu F.
32	Dénes A., Horváth A., Ortmanné Ajkai A., Takács A.A.
33	Matus G.
34	Kevey B.
35	Molnár Cs., Barina Z., Bauer N., Bodonczi L., Csathó A.I., Csiky J., Deák J.Á., Harmos K., Isépy I., Juhász M., Kállayné Szerényi J., Magos G., Máthé A., Mesterházy A., Nagy J., Óvári M., Purger D., Schmidt D., Sramkó G., Szénási V., Szmorad F., Szollát Gy., Tóth T., Vidra T., Virók V.
36	Larcher W.
37	Barabás S., Garadnai J., Lhotsky B.
38	Fóti Sz., Czóbel Sz., Balogh J., Németh Z., Penksza K., Szerdahelyi T.
39	Campetella G.
40	Magyari E.
41	Lőkös L., Illyés E., Tímár G., Ódor P., Lesku B., Vidéki R.

Az „évgyűrűk" az ábrán egy-egy évtizedet jeleznek. Igyekeztem a szerzőket minél pontosabban a publikáció évéhez elhelyezni az évtizeden belül is, amennyire a helyszűke engedte. A gyűrűn belüli irányokat aszerint választottam, hogy a kapcsolatok kényelmesen megmutathatók legyenek. Egyetlen ábrán lehetetlen lett volna a 165 nevet megmutatni, ezért csak

azoknak a szerzőtársaknak a nevét írtam ki, akikkel Fekete Gábor legalább három közleményt írt, vagy akik kulcspozícióban voltak az adott részgráfban. Kétféle kulcspozíció volt: az alap (vagyis a fa „töve") és az elágazási pont. Azokat a szerzőket, akiknek a nevét nem írtam ki, számmal jelöltem a részgráf adott pozíciójában. Az azonos műhöz tartozó neveket összevontam. Erről nyújt összefoglalót az 1. táblázat. Annak megkönnyítésére, hogy látszon, kik érkeztek egyszerre a társszerzők közé, az egy közleményhez tartozó szerzőket ugyanazzal a színnel jelöltem (és kötőjellel össze is kötöttem). Ahol csak egy név, illetve szám volt, azt feketével írtam.

Az ábra jól mutatja a szerteágazó tudományos kapcsolatokat, és hogy ebben a hét évtizedben több kutatói generáció is csatlakozott Tanár úrhoz és munkatársaihoz. Természetesen ezek csak a belépési pontok, a későbbiekben további közös művekkel, „keresztkapcsolatokkal" bővült a hálózat. Egykori diákként elmondhatom, hogy aki Tanár úr témavezetése alatt dolgozhatott, a növényökológia élvonalában érezhette magát, egy támogató kutatói közösség tagjaként.

Sokszor gondolok arra, Tanár úr milyen sok beszélgetésben, előadásban, cikkben emlékezett meg egykori mestereiről, kollégáiról, pályatársairól, s most – nagy fájdalommal – mi emlékezünk őrá. E néhány sort írtam Tanár úrra gondolva, ezzel szeretnék búcsúzni tőle:

A levél meghal, az ág megmarad,
Az ág meghal, a fa megmarad,
A fa meghal, az erdő megmarad.

Köszönetnyilvánítás: Köszönöm Virágh Klárának és Molnár Editnek azt a nagy munkát, amellyel a közleményjegyzéket összeállították és szerkesztették. E nélkül az „évgyűrű"-diagram sem készülhetett volna el.

Oborny Beáta

Anton Kernerről a nyárfák alatt

Tanár Úrral először ötödéves koromban találkoztam, amikor szegedi egyetemistaként Vácrátóton tölthettem nyári szakmai gyakorlatomat. Bartha Sándor és Horváth Ferenc voltak a szakmai vezetőim, de többször mentünk terepre Tanár Úrral, Virágh Klárával, Molnár Edittel és Lendvai Gáborral is, főleg Isaszegre, a löszvölgyekbe. Ott ismerkedtem meg a finom léptékű vegetációdinamikai vizsgálatokkal, amik számomra akkor egészen újak voltak mind szemléletükben, mind terepi felvételi módszereikben. Ezek a terepi kiszállások azért is jelentettek hihetetlen élményt számomra, mert bepillanthattam egy olyan tudományos műhely munkájába, ahol a fő cél az adott vegetáció – jelen esetben az egyik legjobban szerveződött eurázsiai gyeptársulás, a löszön kialakult rétsztyepp – dinamikájának, viselkedésének a jobb megértése volt. Nagyon élveztem, hogy nem voltunk egy szűk tudományterületbe zárva; Tanár Úr florisztikai, cönológiai, vegetációdinamikai, tájökológiai, növényföldrajzi és vegetációtörténeti adatokat használt érvelései során mind a terepi beszélgetésekben, mind a későbbi intézeti diskurzusokban. Szobájának azon a bizonyos narancssárga huzatos ülőgarnitúráján, amelyen oly sokan és oly sokat tanulhattunk Tanár Úrtól.

Mindig nagyon élveztem, ahogy Tanár Úrnak a terepen látottak mozgatták a gondolatait. A terepen megtapasztalt növényzeti mintázatok dinamikai értelmezése volt az egyik fő célja, a vegetáció viselkedésének megértése közösségi és táji léptékben. A terepi ebédszünetekhez kényelmes aljnövényzetű, árnyas erdőfoltot kerestünk, ahol aztán 1–2 órán keresztül vitattuk meg a déli melegben az aznap látottakat, az aznap felismerteket. Délután újabb 3–4 óra felvételezés következett. Ez a munkamódszer jellemző volt Tanár Úrra, és nagyon izgalmas felismerésekhez vezetett.

Emlékszem, sokszor beszélgettünk arról, hogy Tanár Urat nagyon bántotta a túlspecializálódás, főleg, ha az tudományterületen belüli volt. A flórát és a vegetációt egyben szerette látni, és erre ösztökélt minket is. Vácrátóton olyan kutatócsoportot hozott létre, amelyben a különböző tudományterületeket képviselő emberek dolgoztak együtt. Eközben viszont toleránsan közelített saját, egyetemista korunkban kialakult témáinkhoz. Én is a Szegeden megkezdett témáimat – a tájtörténeti kutatásaimat – folytathattam. Mindig és mindenkinél a tudományos lelkesedést, a megismerésre való törekvést értékelte, bátorította, támogatta.

Tanár Úr nemcsak tisztelte botanikus elődeinket, hanem el is olvasta őket. Én is nagyon szeretem régi botanikusok műveit olvasni, mert nemcsak a táj története elevenedik meg bennük, hanem egy olyan gondolkodásmód is, ami a helyre, a hely lényegének a megértésére koncentrál. Még a szűkebb témájú szakcikkek is sokszor indulnak a földrajzi, településtörténeti, sőt, a szociológiai és néprajzi kontextus részletes bemutatásával. Tanár Úrral legfontosabb közös olvasmányélményeink Anton Kerner, Boros Ádám és Rapaics Raymund művei voltak, és persze Zólyomi Bálint, aki neki mestere volt, nekem sajnos zömmel csak olvasmányélmény. Rapaics Raymundnak az Alföld növénytakarójáról írt munkája mindkettőnket lenyűgözött. Igaz, sokat vitatkoztunk, hogy a szerző mely állítása milyen mértékben túlzó vagy éppen zseniális dogmatörő éleslátás, de abban egyetértettünk, hogy Rapaicsot mélyen érdekelte az Alföld mai növényzetének kialakulása, és ehhez – ma úgy mondanánk, interdiszciplináris – adatforrásokat használt. Tanár Úr néhány évvel ezelőtt az egyik látogatásom során születésnapom alkalmából egy ajándékkal várt: Rapaics tanulmányának egy, a tűzvészt túlélt példányát adta oda, amit ráadásul Zólyomi Bálint egykor neki dedikált. Tanár Úr pedig nekem továbbdedikálta. Szívmelengető érzés mai is, amikor kinyitom a könyvecskét.

Tanár Úrral a közös terepezéseink közül a legfontosabbak a kiskunságiak voltak. Volt egy OTKA-pályázata, amelyben a kiskunsági, észak-déli flóragrádienst vizsgáltuk. Először az összes homoki tölgyest jártuk végig, de kiderült, hogy nem elég gazdag már a gyepszintjük, nem vizsgálható a grádiens. Jól emlékszem, Tanár Úr hogy el volt keseredve, hiszen a természet pusztulása, jellegtelenedése miatt egy tudományos kérdés vált kutathatatlanná. Aztán szinte az összes homokbuckást jártuk végig, ahol a homoki sztyeppréteket kerestük. Sajnos ezekből sem találtunk igazán fajgazdag állományokat. Így végül – Horváth Ferenc segítségével – a flóragrádienst a Duna–Tisza köze flóraműve és saját további adataink alapján vizsgáltuk, elemeztük. Az ebédek a kiskunsági terepezések alatt is árnyas nyárfák alatt költődtek el, szintén hosszas beszélgetések során. Esténként pedig nagy pingpongcsaták folytak mind a nagykőrösi, mind a pirtói erdészházban, ahol a hetes kiszállások alatt aludtunk. Turányik Józsi sofőrünk volt még ebben a profi partner. Emlékszem, Józsi 21:8-ra nyert Tanár Úrral szemben, ő pedig fürge játékával, pontos labdajátékával 21:3-ra vert meg engem.

Mindig csodáltam, hogy Tanár Úr nemcsak szeretett minket, fiatalokat, nemcsak egyszerűen támogatta fejlődésünket, hanem el is olvasta kezdő, olykor kezdetleges műveinket. Sőt, a lényeget kereste bennük, majd pedig kérdésekkel, ötletekkel sarkallt minket a továbbgondolásra, miközben rámutatott az eredmények tudománytörténeti vonatkozásaira, előzményeire. Előadásaink utáni hozzászólásai is emlékezetesek voltak. Úgy tudott kérdezni, hogy a legjobbat hozhassuk ki magunkból, hogy ami fontos és még nem hangzott el, az elhangozhasson. Ráadásul tudománytörténeti keretbe helyezve tette fel e kérdéseit.

27 éven keresztül találkozhattam Tanár Úrral napi, heti, majd havi, néhány havi rendszerességgel. Ezúton is nagyon hálás vagyok neki, hogy oly sokat tanulhattam tőle. Emberséget, tudományt és sok minden mást.

Molnár Zsolt

Emlékeim Fekete Gábor Tanár Úrról

Fekete Gábor volt az a kutató, akit valójában mesteremnek éreztem. Megemlékezésemben szeretnék felvillantani néhány emlékképet, amelyek rám, vagy szakmai fejlődésemre hatással voltak, és segít megismerni a személyiségét azoknak, akik nem találkozhattak vele.

– *A Vértes kulcsa:* 1988-ban egyetemistaként témavezetőt kerestem. Oborny Bea mutatott be Tanár Úrnak. A lakásán fogadott bennünket, a tőle később megszokott közvetlenséggel. Kikérdezett, mivel foglalkoztam eddig, mi érdekel. Amikor megtudta, hogy a Vértesben kirándulgattam addig, így reagált: „*A Vértes kulcsa a Carex alba-s bükkös*". Nem ismervén a fajt, nem sikerült értelmeset reagálnom, erre hallgathattam meg tőle az első, a vegetációzónák találkozásáról szóló tanítást, melyet később még számos követett. Ilyenkor érezte magát elemében, a zónák elhelyezkedését, mozgását dinamikus kézmozdulatokkal is ábrázolta. Nyugdíjas éveiben, amikor már nem járt rendszeresen Vácrátótra, találkozásaink sokszor torkolltak a vegetációdinamikáról szóló vitába. Rábeszéltük, hogy egy időben rendszeresen fogadjon néhányunkat a lakásán, ahol segített megismernünk a Zólyomi-Fekete iskolát jellemző szemléletet, és a terepi tapasztalatokat, amelyekre az elméletek épültek. Mindig a vegetációs kontextushoz keresték azokat a szituációkat, ahol felismerhetők a nagy léptékű folyamatok nyomai, és ennek alapján írtak le társulásokat.

– *Az „igazi" botanikusok:* Végzős egyetemistaként lehetőségem nyílt elkísérni Tanár Urat a *Bothriochloa ischaemum* inváziós viselkedésére felfűzött kutatások terepbejárásaira. Mende környékén jártunk, eróziótól degradált gyepekben. A kutatók a mintavételezésről, a kiszállások részleteiről, alkalmazásokról kezdtek beszélgetni, ami számomra kevéssé volt érdekes, ezért csendben várakoztam a háttérben. Tanár Úr megsajnált, és azt mondta némi iróniával a hangjában: „*Az igazi botanikusokat persze nem ez érdekli, hanem menjenek át a következő domb lejtőjére, és nézzék meg, hogy ott milyen gyep van!*" Lelkesen siettem oda, lelki szemeim előtt látva a természetes löszgyepfoltot, amit elsőként találhatok meg. Sajnos a degradáció másként gondolta, és semmi érdekeset nem találtam. Idővel megtanultam, hogy a kutatás nem csak ritka fajok megtalálásáról szól. A Középhegységben szocializálódott botanikuspalántaként amúgy sem értettem, mit szeret a degradált, sokszor fajszegény alföldi gyepekben és erdőmaradványokban, de a mellette eltöltött idő megtette a hatását, és fokozatosan az alföldi erdősztyepp-vegetáció felé fordultam.

– *Ez meg micsoda?* Az 1990-es évek elején sokat volt alkalmam terepre menni Tanár Úrral, tanulhattam felvételezni és hallgathattam az adott vegetációhoz fűződő kommentárjait. Molnár Zsolttal hármasban az isaszegi Szarkaberki-völgy *Bromus erectus* és *Brachypodium pinnatum* állományaiban dolgoztunk. Egy fajgazdag szálkaperjésben apró *Orchis ustulata* virágzott. Tanár Úr sorolta a fajokat, a kosbornál megállt, és kérdezte: „*Ez meg micsoda?*" Ismerve kiváló fajismeretét, csak udvariasan mosolyogtunk, az öncélú florisztikával szembeni iróniának éreztük a kérdést. Határozottabban megismételte, és rájöttünk, hogy tényleg nem ismerte fel. Arról, hogy éppen a számos kezdő és műkedvelő botanikus kedvenc növénycsaládjába tartozó faj okozta a problémát egy vicc jutott eszembe: A nagy matematikusok már nem tudnak szorozni-osztani, de XY olyan nagy, hogy még integrálni és differenciálni sem.

– *A vakszik üzenete:* Ugyanezekben az években a Budaörsi-úti kollégiumban szerveztek biológus klubot, amelybe időnként besegítettem. Meghívtuk Tanár Urat egy beszélgetésre. Akkoriban foglalkoztatta a szukcesszió holisztikus szemlélete. Kiírtuk, hogy Fekete Gábor fog beszélni a szukcesszióról. Látva a plakátot azt mondta, hogy nem elég izgalmas, és lediktált egy három soros címet, amelynek a vége ez volt: „*a futóhomok és a vakszik üzenete*". Sosem mertem megmondani, hogy már nem volt időm kijavítani. Aznap heves havazás volt, a BKV teljesen leállt. Senki sem jött el, csak mi, szervezők ültünk ott. Illetve még valaki, Tanár Úr a

Villányi útról a szó szerint térdig érő hóban elgyalogolt a kollégiumig, és egy fantasztikus beszélgetéssel ajándékozott meg minket.

– *A csontot is meg kell enni:* Több kézikönyv megírásában dolgozhattam együtt Tanár úrral. Egyszer csapatunk a növénytársulások vörös könyvéhez készített leírásokat. Összeültünk elosztani a munkát, és mindenki kiválasztott egy-két kedvencet. Tanár úr pipálta, hogy mi van meg, majd azt mondta, hogy „*a csontot is meg kell enni*". A csirkepaprikásra utalt, amiből nem csak a combot kell megenni, hanem a nyakat, hátat is... Példát mutatott, kiválasztotta a legehetetlenebb „csontok" nagy részét, olyan neveket, amiket senki nem akart elvállalni, és amelyekről még ő sem hallott, de mindenkinek jutott azért egy-két kellemetlenebb falat. Igyekeztem megírni a részemet, nagy nehezen összeszedtem némi irodalmat. Amikor kikínlódtam, és vittem leadni, kezembe került Tanár Úr része. Fantasztikus, költői, vegetációs kontextusba helyezett leírásokat produkált a „csontokról", ami mellett az enyémeket lelketlen felsorolásoknak éreztem.

– *Adósságok:* Az utolsó években többször beszéltünk a készülő cönológiai adatbázisról. Mindig megbeszéltük, hogy egyszer leülünk, és segít lokalizálni sok-sok korábbi felvételét. A terv végül füstbe ment. Így járt számos kérdésem is, amit sosem tudtunk rendesen végigbeszélni. 2016 nyarán a Gödöllői-dombvidék erdeiben dolgoztam szlovák kutatókkal. Találkozásunkkor megemlítettem Tanár Úrnak, hogy szép, gazdag állományokat is láttunk, amire láthatóan elérzékenyült, és azt mondta, hogy szívesen megnézné az erdőket. Felajánlottam, hogy megszervezem, kivisszük kocsival a legjobb helyekre. Sajnos úgy érezte, hogy nem mer nekiindulni, megegyeztünk, hogy következő tavasszal visszatérünk a dologra.

A Fóti Somlyón néhányszor kirándultunk kisebb társaságban együtt. Mindig megmutatott egy *Pseudolysimachion spurium* tövet, amiből hosszabb beszélgetés lett a hűvös kontinentális erdőssztyeppről. 2017-ben is jártam arra a családommal, és meg szerettem volna mutatni nekik a növényt, amit addig szinte évente megnéztem. Sajnos az egyed eltűnt.

Rédei Tamás

A *scientia amabilis* szeretetre méltó mestere

Tanár Úrral a pécsi doktori iskola hallgatójaként, a vegetációtanról tartott kurzusán találkoztam először. A doktori témám egy része módszertani fejlesztés volt; olyan régi és a hazai cönológiában alig használt fogalmakhoz kerestem numerikus módszereket, mint a fajok hűsége (fidelitás) vagy a társulások kompozicionális ismétlődésének pontossága (homotonitás). Ezeknek akkoriban friss hazai vagy nemzetközi irodalma nem volt; nem voltak „forró témák" (a fidelitás nem sokkal később az lett). Tanár Úrtól mégis sok biztatást kaptam – közvetlenül és közvetve is –, hogy érdemes ezekkel foglalkozni. Közvetlen biztatás volt, amikor értő figyelemmel hallgatta terveimet, és kiderült, hogy ő is ismeri és használja ezeket a fogalmakat. Különösen a homotonitás érdekelte. Elmesélte ezzel kapcsolatban, hogy cönológusi „inaséveit" a bükki vegetációtérképezésen töltötte, ahol a bükkösök jól felismerhető, egymástól jól elváló, összetételükben ismétlődő típusait tudták szubasszociációkként leírni. Amikor később feladatul kapta a Bakony vegetációjának leírását, ott is ezeket a jól elváló típusokat kereste, és zavarba jött, amikor nem találta. Erre az élményre építve fogalmazta meg azt a hipotézisét, hogy az areája széle felé a társulás altípusai markánsabban elválók és jobban ismétlődők lesznek. Egy ideig tervezgettük is ennek tesztelését, de végül a megvalósítás mindig elmaradt. Utólag visszatekintve, a kérdésfelvetés jól mutatja Tanár Úr érdeklődési körének két fontos jellemzőjét: egyrészt nagyon érdekelték a növényföldrajzi léptékű folyamatok és mintázatok, másrészt, bár cönológus volt abban az értelemben, hogy úgy gondolta a vegetáció leírható diszkrét típusokkal (asszociációkkal), nem volt fontos számára a szüntaxonómia (számára a különböző tájak bükkösei ugyanannak a társulásnak a földrajzi varián-

sai voltak, még ha különböző asszociációcsoportba tartoztak is), a szünmorfológia és a szündinamika érdekelte.

Közvetett biztatás volt, ahogy kurzusain a régi szerzőkhöz viszonyult: nem volt számára divatjamúlt elmélet, elavult cikk vagy könyv, ha abban valóban értékes gondolatot talált. Sokat mesélt a vegetációtan történetéről, a 19. század végi kezdetektől. Később a trait-irodalom egyik alapcikkében meglepve fedeztem fel a hivatkozást a Tanár Úr által is emlegetett Schimper-re. Ha nem hallgattam volna Tanár Úr kurzusát, talán azt gondoltam volna „*Miért kell ezeket az ósdi dolgokat előszedni?*", így viszont a cikk olvasása közben egyetértően bólogattam.

A nemzetközi tudományos trendek mellett sokat és szívesen beszélt a hazai tudománytörténetről is. Volt egy lepedőnyi papírra rajzolt gráfja arról, hogy a hazai vegetációtanban ki kinek a tanítványa, szellemi utóda. Középen Soó és Zólyomi volt, körben a sok-sok tanítvány, maguk is későbbi mesterek, következő körben az ő tanítványaik és így tovább. Amikor egyszer a növekedés analízises vizsgálataimról beszéltem, azonnal Précsényi István szellemi unokájaként (ő volt a kandidátusi témavezetője keszthelyi témavezetőmnek, Szabó Istvánnak, és ugyancsak ő volt a módszer hazai meghonosítója) helyezett el ebben a térben. Akadémikusként feladatának érezte, hogy minden botanikával, ökológiával foglalkozó hazai kutatóról tudja, mivel foglalkozik. A 2000-es évek elején félig szomorúan, félig örömmel mesélte, hogy most már olyan sok a fiatal botanikus, hogy már ő sem győzi mindet fejben tartani. Azért nem adta fel, és halálával egy fontos tudásbázis veszett el.

A tantermi kurzusai is élvezetesek voltak, de igazán jól terepen, kirándulásokon tudott tanítani. Ezeket ő is nagyon élvezte, beleértve az esti programokat, amikor vacsora előtt még pingpongozott egyet a fiatalokkal (csodáltuk is energiáját a terepnap végén), vagy borozás közben beszélgetett velünk. Jó volt látni, a kirándulásokon mennyire tud örülni egy-egy „jó" növénynek. Erről egyszer azt mondta, a lelke mélyén ő mindig florista volt. A kirándulásokon tartott előadásaiban vettem észre, hogy mennyire élvezte Tanár Úr a tudományos vitát. Nemhogy nem akarta elfojtani azt és „lenyomni a torkunkon" a saját véleményét, de ha tudta, hogy lesz, aki tudja az övétől eltérő nézeteket képviselni, akkor a saját véleményét direkt sarkította, provokálta a vitapartnerét, hogy legyen miről vitatkozni. Élmény volt hallgatni, ahogy a nála sokkal fiatalabb erdész-botanikusokkal (Bölöni János, Tímár Gábor) vitatkozott a természetes folyamatok és az emberi tevékenység szerepéről az erdők kapcsán: egyszerre volt jelen egymás kölcsönös tisztelete, a másik érveinek elfogadása és közben a saját igazuk védelme. Itt is megmutatkozott az, amivel gondolom mindenki egyetért, aki közelről ismerte, hogy Tanár Úr a szeretetre méltó tudomány egy szeretetre méltó művelője volt.

Botta-Dukát Zoltán

Emlékezés Fekete Gábor Tanár Úrra

Tanár Úr testesítette meg az ökológus kutatót számomra, ő volt a kapu az ökológiára, hiszen kutató diákként, a KutDiák mozgalom hajnalán vele kerültem először kapcsolatba. Tanár Úr úgy indított el a pályán, hogy ő maga is mentorált, és megismertetett rengeteg kutatóval, akikkel terepre mehettem, sőt, még középiskolásként elvitt az *Aktuális Flóra- és Vegetáció-konferenciá*ra, ami meghatározó élményem lett.

Nagy élmény volt a közös terepmunka, amiben részem lehetett. Sok-sok terepbejárás, ahol a legélvezetesebben adta át tudását, ahogy kerestünk erődssztyeppeket Tard környékén, ahogy Albertirsán elvitt a völgy másik végébe, hogy erdőssztyepp-foltot mutasson egy akácos belsejébe rejtve. De nem csak terepbejárás: átadta vegetációtérképezési tudását, annak gyakorlatát a tardi újratérképezéshez, és ami ma már felfoghatatlannak tűnik: Tanár Úr még írni is jött Tardra. Igen, a neves és akkor már bizony nem is fiatal professzor ott gub-

basztott mellettem, és írta a mikrokvadrátok fajait, ahogy haladtam a felvétellel. Milyen kivételezett helyzetben is voltam!

Tanár Úr kezdettől azt kereste, hogy engem mi érdekelne. Azért is adott a kezembe már középiskolás koromban számára, a szakma számára meghatározó könyveket, és kérte, hogy kérdezzek. Ezt akkor teljesen elképzelhetetlennek éreztem – csupa alapjaiban új dolog jött szembe, kérdezni nem tudtam. Aztán idővel megszülettek a kérdések is, és onnantól segített abban, ami épp érdekelt. Így vezetett el olyan témavezetőhöz, akinél úszólápokkal foglalkozhattam, mert végzős középiskolásként, kezdő egyetemistaként éppen azt szerettem volna. És adott hozzá rengeteg, akkor még könyvtárban sem fellelhető könyvet lápokról. Valóban foglalkoztatta, hogy engem mi érdekel, és abban segített.

Közben beszélt azokról a témákról, amik őt érdekelték, izgalmasan, lebilincselően. Egy csoportos beszélgetéskor, amikor több tanítvány összegyűlt, és ő a potenciális vegetációról beszélt, akkor fogalmazódott meg bennem a vegetáció-predikció és a potenciális természetes vegetáció összekötése. Őriztem ezt a témát magamban, amíg a PhD lezárulta után rátérhettem.

Tanár Úr nem csak szakmai, emberi példa is volt: közvetlen és sokoldalú. Milyen sokoldalú! Említettem, hogy széles tárháza volt nála a lápok irodalmának, pedig az nem is volt különösebben szakterülete, kutatási területeinek sokfélesége pedig legendás, hivatalos életrajzaiból is kirajzolódik. Közvetlen volt abban is, hogy szívesen látott mindig maguknál, otthonuk mindig egyfajta tudományos szentélyt jelentett számomra. Emberileg lenyűgöző volt udvariassága, előzékenysége, odafigyelése a másik emberre. Mindig azt tartotta szem előtt, hogy a tanítványt mi érdekli, neki mi lenne a jó. Sohase mondta ki, de érződött rajta, hogy egymás segítésének a híve. Sose hallottam másokat kritizálni, hogy mit nem csinálnak jól, inkább arról beszélt, hogy esetleg mennyi lehetőség rejlik még adott témában. Azon gondolkodott, hogyan járulhat akár ő hozzá ahhoz, hogy ezeket kibontsák.

Tanítványai körében ma is érződik hatása, hogy a lényeg, hogy egymást segítsük a kutatásban, messze nem az egymással való versengés kényszere, és ez rendkívül felszabadító érzés. Remélem sokáig sikerül megőrizni, és akár terjeszteni is a tudományban ezt az örökséget.

Ám a kutatás nem csak munkája, hanem hobbija is volt. Ahogy munkaköri kötelességei ritkultak, úgy tudott egyre inkább a kutatás szenvedélyének élni, olyan témákat körbejárni, amiknél semmi más nem befolyásolta, mint a saját érdeklődése, kíváncsisága. Szerencsémnek érzem, hogy ezekbe a kutatásokba – közös vegetációmodellező érdeklődésünk okán is – bevont. Szerencsésnek érzem magam, hogy tanulhattam tőle szakmailag és emberileg, és hogy még mélyebben megismerhettem, ahogy közös munkán dolgoztunk.

Köszönöm, Tanár Úr, hogy bevezetett a vegetációökológiába és hogy hosszan élvezhettem a kölcsönhatást Tanár Úr meglátásai és saját érdeklődésem között!

Somodi Imelda

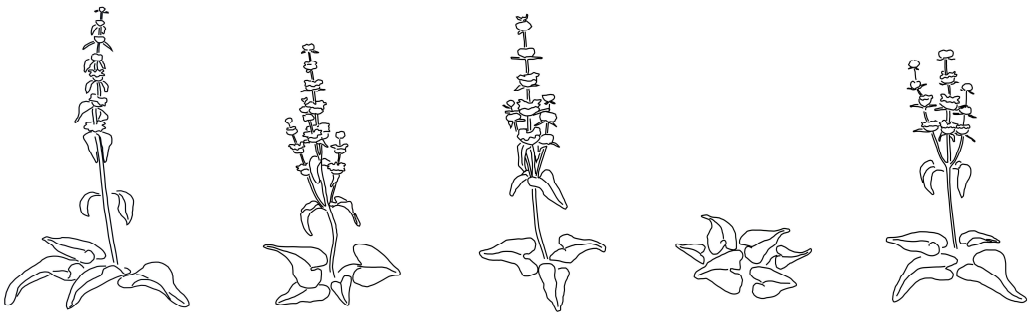

In memoriam Fekete Gábor

Fekete Gábor akadémikus úrral a 70-es évek derekán – mint nemrég végzett egyetemi hallgató – ismerkedtem meg, amikor még a Természettudományi Múzeum Növénytárában dolgozott. Azonnal feltűnt segítőkészsége. Munkatársi kapcsolatba ugyan soha nem kerültem vele, a későbbi évek és évtizedek alatt egyre gyakrabban találkoztunk különböző bizottságokban és konferenciákon. Kandidátusi, habilitációs és akadémiai doktori védésemen is jelent volt mint elnök vagy mint bíráló. Számos alkalommal szakmai kérdésekkel, kérésekkel fordultam hozzá, s minden alkalommal szívesen segített. Szép és eredményekben gazdag életpályát futott be. Bár nem tanított egyetemen, de kitűnő iskolateremtő szerepet töltött be. Fiatalabb munkatársainak, kollégáinak szemléletét formálva egy egész botanikus nemzedéket indított útnak, akiknek lelkét színültig töltötte a hivatás iránti elkötelezettséggel, a tudományok tiszteletével, a kutatás vágyával, a magyar és az egyetemes kultúra nemes eszméjével. Bölcs, de nem fölényeskedő; megértő, de nem könnyelmű; szigorú, de hatalmával soha vissza nem élő – ezek voltak egyéniségének legfőbb jegyei. Szerettem, tiszteltem, példaképem volt és marad. Távozása a magyar és nemzetközi botanika nagy vesztesége, de teljesen nem tűnt el közülünk, mert: a mag a földre hull, kicsírázik, szárba szökken, termést érlel és lehanyatlik. Egy gazdag élet ért most véget, de a szétosztott tudás ott van tanítványai, munkatársai között, akik azt tovább sokszorozzák. Ennél szebb örök életet nem lehet elképzelni. Emlékének, munkásságának méltó megőrzése a magyar botanika erkölcsi kötelessége!

Kevey Balázs

Találkozások Fekete Gáborral

Fekete Gábor Tanár Úr jelentős, sokoldalú és iskolatemető munkásságáról elevenen tanúskodik életműve és részletesen megemlékeznek róla munkatársai, követői és tanítványai. Annak ellenére, hogy nem azokkal a tudományterületekkel foglalkozom, amelyek Tanár Úr munkásságában a legjelentősebbek, mégis pályafutásom, személyes sorsom alakulásában sokat köszönhetek Neki. Az alábbiakban egy szubjektív visszaemlékezést adok közre, abban a reményben, hogy e személyes emlékek felidézése némileg érzékelteti Tanár Úr széles körű érdeklődését, nyitottságát, a növénytan különböző – az Ő fő kutatási területeitől eltérő – diszciplínái iránt érzett felelősségérzetét és segítőkészségét.

Fekete Gáborral – pontosabban a nevével – először az 1980-as években („ritkaságvadász" korom kezdetén) találkoztam; mint növényfajok (rozsnokképű árvalányhaj – *Stipa bromoides*, kopasz palka – *Cyperus glaber*) első hazai előfordulásáról beszámoló cikkek szerzőjével. Az egyetemi évek alatt a *Növényföldrajz, társulástan és ökológia* című tankönyv *Növényökológia* fejezetének szerzőjeként köszönt vissza a neve. Első személyes találkozásunkra emlékeim szerint 1994 őszén, a Kőszegen megtartott „*Vasfüggöny-konferencián*" került sor… De már ezt megelőzően sokat hallottam régi barátjától és munkatársától, Jakucs Páltól közös munkáikról, a növénytári évekről, albániai és romániai útjaikról és a „bükki brigádról". Későbbi tegeződésünket is Jakucs professzornak köszönhetem. Egy alkalommal a prof. megkért, hogy Trabantommal fuvarozzam el a debreceni vasútállomásról a hozzá vendégségbe érkező Fekete Gábort. Természetesen megilletődött voltam, hiszen egy élő legendával találkoztam, de Jakucs prof. hamarosan feloldotta ezt; italt töltött és Fekete Gábor felé fordulva azt mondta:

– Gábor, ajánld már fel ennek a gyereknek a tegeződést, mert ugyanolyan mamlasz, mint Te voltál annak idején Zólyomi Bálinttal!

Ettől kezdve pertuban voltunk, de Ő már ezt megelőzően is támogató, talán azt is mondhatom, hogy szeretetteljes figyelemmel kísérte munkámat. 1996-ban Vidéki Róbert bará-

tommal elhatároztuk, hogy *Kitaibelia* címen botanikai-természetvédelmi folyóiratot indítunk; elsődleges célunk florisztikai adatok közlésének lehetővé tétele volt. Tanár Úr a kezdetektől a lap támogatói közé tartozott. („*A Kitaibelia célkitűzéseivel egyetértek. Csak nehogy idő előtt kifulladjon!*" – írta 1997 januárjában.) A lap szerkesztőbizottságában is szerepet vállalt, tucatnyi cikket lektorált, szerzőként 3 cikket, valamint 6 konferencia-összefoglalót jegyzett.

Nagy örömünkre szolgált, hogy Tanár Úr elvállalta az *Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás Magyarországon* című konferencia (1997, Debrecen) megnyitását. A megnyitó beszédben [szövege megjelent a *Kitaibelia* 3(1) számának 45–46. oldalain] Tanár Úr rá jellemző módon iránymutatást, programot adott. Ugyanezt tette a 15. évfolyamban megjelent *Florisztika ma és holnap* című írásában. Ez az írás tulajdonképpen másodlagos reflexió volt arra a 2006-ban megjelent szerkesztői utószavamra, amelyben leírtam, hogy milyen keserűen szembesültem azzal, hogy a magyar nyelven megjelent, hazai flórával foglalkozó cikkek súlytalannak számítanak a hazai tudományban (vö.: *A flórakutató frusztrációja*), és emiatt azt fontolgattam, hogy a *Kitaibelia* szerkesztését-kiadását felfüggesztem.

Tanár Úr a Zólyomi Bálintné Barna Piroska Alapítvány elnökeként fontos szerepet játszott abban, hogy egy alkalommal az anyagi nehézségekkel küzdő folyóiratunk, vagy a *Rejtőzködő kincseink – Növényritkaságok a Kárpát-medencében* című könyvem az Alapítványtól kapott támogatásnak is köszönhetően megjelenhetett. Utóbbi könyvhöz, valamint *Magyarország orchideáinak atlasz*ához pedig recenziót is írt az Élet és Tudomány című hetilapba. Mindig számíthattam Rá, ha ajánlásra volt szükségem különböző pályázatokhoz, legyen az kutatói ösztöndíj vagy könyvkiadás. Ezeknek az ajánlásoknak jellegzetességük volt, hogy a pályázat vagy kézirat alapos átolvasása után, Tanár Úr maga írta őket (és nem azt kérte, hogy egy kész ajánlást tegyek elé, amit Ő aláírhat). Ez a tény nemcsak szokatlan manapság, hanem annál inkább méltánylandó, mert így tett az utolsó éveiben, a betegséggel folytatott küzdelem idején is.

Abban a szerencsében volt részem, hogy a *Kitaibel Pál élete és öröksége* című könyvem kéziratát lektorálta is. Ez azért is megtisztelő, mert Tanár Úr volt az egyik utolsó tagja annak a nemzedéknek, amely megteremti a folytonosságot a több évszázaddal ezelőtt élt füvészek (botanikusok) és a mai kor kutatói között.

Molnár V. Attila

Képek és emlékek Fekete Gábor Tanár Úrról

Fekete Gábor Tanár Úr számomra egész életem szakmai működése során az egyik legfontosabb példakép, mester, viszonyítási pont volt. Talán a legelső – még nem személyes – kapcsolatom vele az volt, amikor 1987-ben azt a feladatot kaptam, hogy vezessem a nyári növényrendszertan terepgyakorlatot a Bakonyban. Kissé megijedtem, mert azelőtt egyáltalán nem jártam a Bakonyban, de amikor megtaláltam Fekete Gábor: „*A Bakony növénytakarója: a Bakony cönológiai növényföldrajzi képe*" c. könyvecskéjét, megnyugodtam, mert már tudtam, hogy lesz mit mondanom a hallgatóknak.

1990-ben a szegedi Ökológiai Tanszéken kaptam állást, és ekkor nyílt lehetőségem alaposabban belemerülni a vegetációtanba és a természetvédelmi biológiába. Első itteni publikációm, amelyik a *Tiscia*-ban, 1993-ban jelent meg, a homoki szukcesszióval foglalkozott és természetesen Fekete Tanár Úr cikkei voltak számomra a fő útmutatók, elsősorban az 1992-ben megjelent, sokat idézett „*The holistic view of succession reconsidered*".

A 90-es évekből vannak az első emlékeim a Vele való személyes találkozásokról is. A nagy örömömre beinduló *Magyar Ökológus Kongresszus*okon és a *Flórakonferenciá*kon mindig óriási érdeklődéssel vártuk Tanár Úr előadásait. Az évtized végén az egyre jobban erőre kapó természetvédelmi biológia volt az érdeklődésem középpontjában, és itt is a Tanár Úr műkö-

dése volt számomra az egyik legfontosabb útmutató. Nagy örömmel idéztem mindenfelé azt a megállapítását, miszerint „*Minden természetvédelmi kezelés alapja egy jó vegetációtérkép*".

Itt szeretném megjegyezni azt, hogy volt számomra egy „közvetítő" ezekben az években, akitől nagyon sokat hallottam Tanár Úrról, hiszen ő közvetlenül mellette dolgozott Vácrátóton. Ez a „közvetítő" Molnár Zsolt volt, akit hallgatóként ismertem meg Szegeden, végzése után Vácrátótra került, de szerencsére a jó szakmai és baráti kapcsolat megmaradt közöttünk. Figyeltem, hogyan alakul a sorsa Rátóton. Arra emlékszem, hogy szinte minden beszélgetésünkben szóba került Tanár Úr. Fontos volt számunkra, hogy mit mondott, mi volt a véleménye az adott témáról.

A 90-es évek elején országszerte beindult a PhD képzés. A pécsi egyetemen volt az egyik jelentős, vegetációtannal foglalkozó iskola, ahol Fekete Gábor és Borhidi Attila voltak a legfontosabb oktatók abban az időben. 1995 áprilisában eljutott hozzánk Szegedre is a hír, hogy a pécsi egyetemen Fekete Gábor és Borhidi Attila olyan PhD kurzust fognak tartani, aminek terepi része is lesz, és lehet „külsősöknek" is jelentkezni rá. Számomra nagyon emlékezetes volt ez a kurzus, azért is, mert itt végre terepen is találkozhattam Tanár Úrral. Jártunk többek közt a Dráva-menti erdőkben, illír tölgyesekben és a Barcsi Nagyberekben. A Nagyberekben gumicsizmában közlekedtünk, de a vízszint néhol meghaladta a csizmaszárat. Tanár Úr persze sehol nem riadt vissza a nehezebb terepi szituációktól, így az ő csizmája is jócskán megmerült. Ezzel kapcsolatban őrzök egy nagyon kedves képet Tanár Úrról: valakiben megkapaszkodva hátrafelé emelte fel az egyik lábát, és úgy igyekezett kiönteni a vizet a csizmájából érdekes „balettmozdulattal", hajlított térdű mérlegállásban. Nagyon jót mosolyogtunk ezen Vele együtt. Sajnálom, hogy fotó tudtommal nem készült erről a „mutatványról". Itt, a terepen tapasztalhattuk meg igazán végtelenül kedves személyiségét, hatalmas tudását, segítőkészségét, és azt hogy még véletlenül, egy pillanatra sem „játszotta a nagy professzort", pedig ha valaki, ő tényleg az volt!

Magától értetődő volt, hogy amikor 1998-ban elkészült a „*Természetvédelmi biológia*" c. egyetemi jegyzetem, Tanár Urat kértem meg, hogy lektorálja. No, ekkor kaptam tőle egy nagyon fájdalmas kritikai megjegyzést! Azt mondta nekem, hogy „*Kati, maga megtagadta botanikusi mivoltát ebben a könyvben!*" Nagyon fájt ez a megjegyzése, de kénytelen voltam igazat adni neki, mivel igyekeztem a könyvben az akkor „legmenőbb" külföldi természetvédelmi biológiai publikációkat felhasználni, és azok bizony sokkal gyakrabban foglalkoztak állatokkal, mint növényekkel. A könyv megjelenése előtt egy másik „sokk" is ért. A technikai szerkesztő megmutatta a tervezett címlapot, amin egy földgömb volt látható, amerikai oldalával (!) felénk fordulva, és a tetején egy szépen kidolgozott, szaladó fácán (!) volt látható. Alig kaptam levegőt, amikor megláttam, és hevesen kezdtem tiltakozni. A szerkesztő persze nagyon nem örült ennek (honnan is tudhatta volna szegény, hogy a fácán nem kifejezetten a természetvédelem címerállata), és közölte, hogy találjak ki akkor én valamit, de nagyon gyorsan! Elhatároztam, hogy ha már a könyv belsejében túl kevés szó van a növényekről, és ezen már nincs idő változtatni, akkor legalább a címlapon legyenek szép növények. Gyorsan összeszedtem védett növényekről készült rajzokat, reprodukciókat, és azokat adtam le a szerkesztőnek, hogy ebből készítse el a címlapot. Így történt, hogy az elsőként megjelenő magyar nyelvű „*Természetvédelmi biológia*" c. könyv címlapján hazai védett növények vannak. Persze azért dicséretet is kaptam Tanár Úrtól, főleg a könyv paradigmaváltásról szóló fejezetéért, sőt úgy tudom, hogy elsősorban ő volt az, aki Zólyominé Barna Piroska díjra javasolt ezért a munkámért.

Egy alkalommal érdekes történetet hallottunk Tanár Úrról. Gavril Negrean botanikus volt az egyik vezetőnk a Bánátban és a Déli-Kárpátokban. Ő mesélte, hogy egyszer régen, amikor jó nagy köteg préselt növénnyel megrakodva utazott a vonaton, kiderült a kalauz közvetítésével, hogy ugyanazon a vonaton egy másik ember is utazik, egy nagyon hasonló furcsa csomaggal,

aki nem volt más, mint Fekete Gábor. Így hozta össze a sors (és a kalauz) a két szakembert, akiknek még a nevük is szinte azonos (Negrean Gavril: magyarul Fekete Gábor).

Talán az utolsó emlékem Tanár Úrról az, hogy amikor megjelent a Varga Zoltánnal közösen szerkesztett „*Magyarország tájainak növényzete és állatvilága*" című gyönyörű könyve, akkor én is kaptam belőle egy példányt a Tanár Úrtól. Erre nagyon büszke vagyok, csak azt sajnálom, hogy dedikálásra már nem került sor.

Margóczi Katalin

Löszgyepkutatás a Hortobágyon

Jómagam az egyetemi éveimben elkezdett kutatómunkát kezdő tanárként is folytattam. Ez egy enzimkutatás volt. Csakhamar rájöttem, hogy nekem valami mással kellene foglalkoznom. A terepmunka volt, ami sokkal inkább vonzott és érdekelt. Juhász-Nagy Pál kedves tanáromnak ezzel kapcsolatos vívódásomat többször is felvetettem. Amire ő prózai egyszerűséggel így reagált: „*Hagyd a fenébe az enzimeket*!".

A löszgyepkutatás története szorosan összefügg a Hortobágyi Természetvédelmi Kutatótáborok munkájával. Az első táborunkat a híres Ohati-erdőben rendeztük meg 1975 augusztusában. Ez még olyan „bóklászó" tábor volt. Egy évvel később már Vókonyán, a Hortobágy belső pusztáinak egyikén rendeztük meg kiválóan felkészült egyetemi hallgatók és középiskolás diákok társaságában. Ennek hamar híre ment, és jeles kutatókkal is felvettük a kapcsolatot. Ezek a kutatási eredmények tették lehetővé, hogy elkészíthettem *Degradálódó löszpusztagyepek reliktum foltjainak synökológiai viszonyai a HNP északi és nyugati pusztáin* című doktori értekezésemet. A disszertáció eljutott Zólyomi Bálint professzor úrhoz is, aki dolgozatomnak legszigorúbb bírálója lett. Büszke vagyok arra a kötetre, amely e neves tudós mindenre kiterjedő, alapos bíráló és javító munkájának emlékét őrzi.

E kutatómunkának folytatásaként készülhetett el 1997-ben a *Degradálódó hortobágyi löszpusztagyepek reliktum foltjainak synökológiai viszonyai* című kandidátusi értekezésem. A védésen Zólyomi Bálint és Juhász-Nagy Pál akadémikus urak haláluk miatt már nem vehettek részt, pedig kutatómunkám áldozatos segítői voltak. A terepen végzett munka irányításában és az eredmények feldolgozásában viszont két akadémikus, Jakucs Pál és Fekete Gábor mindenben a segítségemre voltak. Számos terepbejárást is velük együtt tettem meg a Hortobágy belső pusztáin. Szakmai és erkölcsi támogatásukért köszönettel és örök hálával tartozom.

Fekete Gábor akadémikus az *Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás a Kárpát-medencében* című konferencia (1997. február 23–25., DAB székház) egyik szünetében disszertációm és annak védése kapcsán az alábbi véleményt fogalmazta meg. (A videófelvételen elhangzottakat szöveghűséggel az alábbiakban közöljük.)

„*Érdekes elgondolkozni arról, hogyan is formálódott, mondjuk a húszas, harmincas évektől fogva a Hortobágy vegetációtani, növényföldrajzi képe és a róla alkotott ismeret. Tóth Albert említette, hogy Magyar Pál a korai munkáiban, amelyek tényleg ragyogóak voltak, és a mai napig úgy tartjuk, hogy Magyar Pál volt az, aki az erdészek közül a legmagasabb szintet elérte nem csak növényismeretben és vegetációismeretben, de ökológiában is, a mai napig nagyon nagyra tartjuk őt. Nos, hát ez a Magyar Pál volt az, aki nem csak a hortobágyi szikesekre vetett fényt, vagy derítette fel a kompozíciójukat, rámutatott arra, hogy van a Hortobágyon másfajta vegetációtípus is, ami nem kimondottan szikes. De legjobb tudásom szerint Magyar Pál nem fedezte fel azokat a löszgyepeket, amelyekről most Tóth Albert a védése során beszámolt. Talán éppen ezért van az, hogy később, amikor Soó Rezső is elkezdett aktívan dolgozni a Hortobágyon, akkor egy olyan képet festett a Hortobágyról, hogy az elsősorban egy nagy kiterjedésű szikes puszta. Igaz, Soó Rezső említi, hogy a mocsarak lecsapolása után másodlagos szikesedés ment végbe nagyon nagy kiterjedésben. Soó Rezső viszont nem vesz tudomást azokról a Magyar Pál munkáiban nyo-*

mokban fellelhető utalásokról, hogy más gyepek is voltak, mint szikesek. Amikor én még '53-ban utolsó éves egyetemi hallgatóként Soó Rezsővel kirándultam a Hortobágyra, akkor ezt a képet kaptam tőle, és vittem magammal tovább, hogy a Hortobágy az egy igen nagy kiterjedésű szikes puszta. Legfeljebb még szikes mocsarak, egy-két maradvány erdőfolt – mint a fehér holló, olyan ritka – található a területén. Érdekes, hogy tíz-húsz évvel később, amikor Zólyomi Bálint elkezdte a löszgyepkutatást, akkor ő sem jutott el voltaképpen a Hortobágyra. A hajdúsági háton ugyan mutatott ki löszgyep maradványokat, de valahogyan nem tette fel azt a kérdést, hogy nincs-e maradvány löszgyepfolt a Hortobágyon is. Zólyominak ez a hozzáállása annál is érdekesebb, mert ő volt az, aki erdészeti közreműködéssel nagyon intenzíven elkezdte vizsgálni az Újszentmargitai-erdőt. Tudjuk, hogy ezt az erdőt az erdészek találták meg, és ismerték fel őshonosságát. Babos Imre és munkatársai, illetve Tóth Béla Tallós Pállal közösen egy szép dolgozatot is írt, és ez jutott el Zólyomi Bálinthoz is. Ő oda kiment, és kimutatta, hogy ez az Alföldön egykor kiterjedt klímazonális tatárjuharos-tölgyesnek egyfajta sziki változata. Még a molyhos tölgyet is megtalálta. De érdekes, hogy Zólyomi sem kereste a tatárjuharos-tölgyes, illetve a szikes tölgyes peremén azokat a löszfoltokat, amelyek össze vannak nőve egymással. Igaz, hogy Zólyomi nagy gondot fordított a magaskórós Galatello-Peucedanetum-ra, amiben sztyeppelemek vannak, de ez valami más, ez valami szegélytársulás, nem maga a löszsztyepp rét. És ez annál is feltűnőbb, mert korábban, azt hiszem, 1933-ban, Máthé Imre a szomszédos Ohaton vizsgálta az ottani erdőt és az erdőssztyeppet, és ott egy sereg lösznövényt kimutatott. Én 40–50-re teszem azoknak a fajoknak a számát, amelyek löszfajok.

Így hát nem állt össze a kép, hogy kimondták volna, hogy ez is egyfajta nagyon összeroncsolt, de mégis csak erdőssztyepp-mozaik. Annyira még Zólyomiban is benne volt ez a Soó által belediktált kép, hogy a Hortobágy csak egy szikes puszta. És ezt azért mondtam el, mert ennek a kontrasztjában még feltűnőbb az a tudástöbblet, amit Tóth Albert a kandidátusi disszertációjában is bemutat. Ennek alapján ma már egy teljesen más kép alakult ki a Hortobágyról. És én magam most már úgy látom a Hortobágyot, hogy ott ugyanúgy megvan a löszgyep is, még ha erősen erodálódott formában is. Ma már külön, kicsi helyeken maradt meg az erdőkomponens, megint másutt, ezektől szinte elszigetelve a sztyeppkomponens. És még hozzáteszem azt, hogy ha elfogadjuk, bár el kell ismernem, itt nagy viták lesznek még, hogy ez az Achillea-Festuca pseudovina gyep, amit Magyar Pál is leírt, ez egyfajta degradációs származéka az egykori löszgyepeknek. Ez még jobban megerősíti azt a feltételezést, hogy egykor a mainál sokkal jobban elterjedtek voltak a löszgyepek, csak ma már degradáltak, átalakultak pseudovina-s, de még nem nagyon szikes legelőkké.

Hát, körülbelül ez az a kép, amit vázoltam, vagy vázolni tudok arról, hogy én hogyan látom a Hortobágyról alkotott képünk és annak kutatásának történetét."

Tóth Albert

„Meséld el gyermekeidnek" – emléktöredékek Fekete Gábor tanár úrról

Fekete Gábor tanár úr, vagy ahogy sokan szólították, a Tanár Úr, szememben egy eltűnőben lévő generáció képviselője volt, aki mesterként, tanárként nem csak tudásban, de viselkedésben is követendő példaként tűnt ki. Amellett, hogy arcán mindig ott ült a mosoly, s a humor jegyeként szemében némi huncutság is csillogott, megjelenése és viselkedése úriemberről árulkodott.

Noha ritkán találkoztunk, szemléletemet, szakmai előmenetelemet illetően neki is sokat köszönhetek: bizalmat, tudást és legfőbbképp probléma-megközelítést.

Első terepi találkozásunkat Juhász Magdolnának és Dénes Andreának, mint szervezőknek, no meg az egykori JATE Ökológiai Tanszék lelkes tanárainak köszönhetem, akik lehetővé tették, hogy egyetemi hallgatóként részt vegyünk a JPTE és a vácrátóti ÖBKI mestereinek véd-

nökségével fémjelzett dél-dunántúli PhD-s terepgyakorlaton. Mert akkoriban ilyenek is voltak, és ezek színvonalát nem csak a helyi ismerettel rendelkező szervezők, a tapasztalt professzori gárda (pl. Borhidi Attila, Fekete Gábor, Kevey Balázs), de az ország különböző iskoláiból érkező, felkészült PhD hallgatók aktív részvétele is szavatolta.

Számomra lenyűgöző volt hallgatni, ahogy egy-egy kistáj jellemző vagy éppen átmeneti, problémás állományainál megállva beszélgetés, olykor építő vita bontakozott ki professzorok és tanítványaik között. Élvezettel ittam magamba azt a szemléletet, tudást, ami összefűzte, élővé varázsolta mindazt, amit az egyetemi kurzusokon hallottunk, tankönyvekből tanultunk. Visszagondolva, tekinthetjük ezeket a terepgyakorlatokat a későbbi MÉTA-túrák elődjeként is.

Jól emlékszem arra a problémafelvetésre, ami egy lösz alapkőzeten fejlődő külső-somogyi tölgyesben hangzott el Tanár úr részéről, s amit a Zólyomi Bálint féle magyarországi potenciális vegetációtérképpel kapcsolatban említett meg a dél-dunántúli terepgyakorlaton. Itt hívta fel a figyelmünket a zárt molyhos tölgyesek és a tatárjuharos lösztölgyesek elkülönítésével kapcsolatos nehézségekre. Egy korsó sörre lett volna vendége az a szerencsés, aki tatárjuhart mutat neki az adott állományban. Nem volt köztünk szerencsés, de azóta figyelem a fajt, s bár rengeteg tatárjuhart találtam már Somogyban, a sört utólag sem én érdemlem, hiszen a térség lösztölgyeseinek sokszínűségét valamivel később Kevey Balázs és kollégái tárták fel.

Az *Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás a Kárpát-medencében* konferenciákon nemegyszer csalódottan fordult a több éve praktizáló terepbotanikusok felé, akik a publikációk terén a ritka fajok és ritka társulások dokumentálásánál megállapodtak. JNP kollégájaként Tanár úr az ezredforduló floristáinak figyelmét a regionálisan ritka fajokról igyekezett a közepesen gyakori fajok elterjedésének pontos feltérképezése felé irányítani, ui. a térbeli mintázatok kimutatásánál az utóbbi jelentősége elvitathatatlan az előzőével szemben. Alapvetően növényzetben gondolkodott és ökológiai szemszögből vizslatta a tájat, mégsem nézte le a floristák eredményeit, sőt, mindig igyekezett a számára fontosabb, előremutató problémák és a nemzetközi publikációk felé terelni a fiatal kutatókat. A „betájolásnál" fontos szempont volt a különböző szemléletű botanikusok, terepbiológusok munkájának összefűzése is, amit jól példáz a Varga Zoltánnal közösen szerkesztett Magyarország tájainak növényzete és állatvilága című könyv. Floristáknak, erdészeknek, természetvédőknek szánt gondolatait olykor cikkek formájában is megfogalmazta a *Kitaibelia* hasábjain, s bár nem teljes számban, de vezető terepbotanikusaink ma már ezt az irányvonalat követik. Hiba volna itt megfeledkezni arról, milyen elégedetten nyilatkozott a szegedi védésen Horváth András PhD dolgozatáról, amelyet a fiatalok számára követendő példaként, alapműként tartott számon.

Szakmai támogatásának köszönhető az is, hogy ma már flóraatlasszal rendelkezünk, így a chorológiai mintázatok regionális léptékben is vizsgálhatók hazánkban. Noha az atlasz több szempontból sem tekinthető tökéletesnek, olyan sajátos elterjedési, egymásba ágyazott alapmintázatokra hívja fel a figyelmünket (pl. *Acer tataricum*, *Galium schultesii, Silene viridiflora* és *Scutellaria altissima* eltérő gyakoriságú, de átfedő areájú fajok), amelyek vegetációs problémákkal is összefüggésbe hozhatók, s térképi megjelenésük előtt létezésük elkerülte figyelmünket.

A tradicionális gondolkodás szerint a bölcsesség olyan tudás, amelyben a szakmai felkészültség megértő emberszeretettel, segítőkészséggel is párosul. A bölcs mester annak a gyermeknek is képes átadni a tudását, aki kérdezni sem tud, azáltal, hogy helyette is kérdez.

Fekete Gábor tanár úr a csoportos diszkussziók mestere volt, leginkább azért, mert véleményét élvezetes módon megfogalmazva nem erőltette a hallgatóságára: kíváncsi volt mások véleményére, kérdéseire, és nem ritkán maga is kérdéssel fejezte be válaszait. Gyakran használt szava volt a bátorító „*ugye*", és nem ritkán zárta le mondanivalóját így: „*magam sem tudom a pontos választ*".

Ez annyira jellemző volt rá, hogy néha azt gondoltam, számára fontosabb egy problémacentrikus, jól feltett kérdés, mint a rá adható sokféle, de önmagában mindig tökéletlen válasz.

Figyelmes ember volt, e tekintetben is követendő példa. Jól emlékszem arra a bilbaói IAVS konferenciára, amelyre zöldfülűként és Pécsről egyedüli képviselőként jutottam el. A fiatalabb generációból többen is szerepeltünk itt, döntően poszterekkel. Tanár úr, mint rangidős a poszter szekciótól függetlenül mindenkire szánt időt, hogy a kis magyar delegációval egyenként felkeresve végighallgassa és megbeszélje a szerzők eredményeit. Mondanom sem kell, hogy ennek a mustránnak a közelébe sem ért a hivatalos szekciók ledarálós stílusa, ami szememben a poszterprezentációk elértéktelenedéséért leginkább felelős tényező. Itt tűnt fel, hogy egy konferencia a megismerés sokszínű forrása lehet, ha az ember felkészülten érkezik. Kun András és Tanár úr meghívására látogattam meg a Guggenheim Múzeumot, amelyre magamtól nem szántam volna rá magam, de hogy elmentem, sosem bántam meg. Művészettörténeti szemléletem meghatározó kibővülését alapozta meg.

Sok mindenért tartozom hálával neki. Többek között azért, mert csaknem 70 évesen, akkor már néhány egészségügyi problémával küszködve, elfogadta meghívásomat egy pár napos terepszemle erejéig PhD témám helyszínére, a Karancs, a Medves és a Cerová vrchovina (Szlovákia) vidékén. Természetesen a számomra legérdekesebb és legváltozatosabb hegyvidéki területekre vezettem vendégeimet, így a legmeredekebb bazalt sziklafalakhoz, a legnagyobb, legjárhatatlanabb kőtengerekre, homokkőfalakhoz s a molyhos tölgyeseket rejtő izzasztó déli verőkre. Hogy lelkesedésemet nem letörve, mindezt zokszó és negatív kritika nélkül tűrte, sőt közben építő megjegyzéseket tett, méltatva a táj szépségét és a vegetáció sokszínűségét, csak akkor tűnt fel, amikor a nap végén, a mindig udvarias és figyelmes Judik Béla TK vezető finoman megjegyezte, hogy ez azért kimerítő volt. Az is volt, hiszen egy forró nyári napon szintben több száz métert teljesítettünk, s két akadémikusunk, Borhidi Attila és Fekete Gábor 70 évesen terepen is kiválóan helytállt. Szakmájuk iránt érzett elhivatottságuk tarthatta bennük a lelket, más felmentő ötlet azóta sem jutott eszembe. Mindenesetre ezen a terepprogramon fogalmazódott meg bennük a gondolat, hogy az egész táj a Zemplénihegység egy nyugatibb, alacsonyabb mása (pl. *Aurinia saxatilis*-es, *Festuca pseudodalmatica*-s sziklagyepek, *Cardamine glanduligera*-s bükkösök, korpafüves és körtikés mészkerülő bükkösök), s a nagyobb bazaltsziklák letörésein megtalálható sziklai tölgyesek a szilikátsziklaerdő (*Sorbo-Quercetum petraeae* Simon 1977) közeli rokonai, vagy azzal azonosak lehetnek. Sajnos ennek bizonyítása modern cönológiai módszerekkel azóta sem történt meg, ahogy a Pannon térség fitocönológiai problémáinak sora is további kutatásokat igényelne. Különösen fontos ez napjainkban, amikor a nagy adatbázisoknak köszönhetően, régiókat átívelő elemzések látnak napvilágot, ám ezek igen gyakran, a hazai, nem kellően részletes feltártság miatt, a megcélzott léptékben sem képesek a Pannon biogeográfiai régió már leírt, de szakszerűen még nem bizonyított sajátságait kimutatni.

Végigtekintve a szakmánkban aktívan dolgozó kutatók során, örömmel látom, hogy minden nehézség és veszteség ellenére, lelkesedésükben, elkötelezettségükben vannak még Tanár úrhoz fogható példaképek, közvetlenül vagy közvetve neki köszönhetően felfelé ívelő pályák, s ezért azt remélem, hogy hatásukra Fekete Gábor legfontosabb öröksége, a komplex tudás, a szemlélet önzetlen, elköteleződést el nem váró átadása, a jövőben is megtermékenyítően hat majd az újabb generációk sokaságára.

Bár klasszikus értelemben nem beszélhetünk Fekete-féle botanikai iskoláról, mégis, ha korosztálytól függetlenül a tanítványaival és barátaival kiépített hálózatra, s a hálószemeket alkotó személyekhez fűződő viszonyára gondolok, úgy érzem, pont az a fajta építőmunka áll mögötte, amire sokáig lehet még támaszkodni, nem csak szakmai szempontból.

Csiky János

Emlékképek és útravaló

Fekete tanár úrral 1994 októberében, a Kőszegen megrendezett „*Vegetációkutatás a Kőszegi-hegységben*" c. konferencia alkalmával ismerkedtem meg személyesen. Néhány budapesti szakmai rendezvényen korábban láttam már, illetve soproni egyetemi tanulmányaim során és a „*Magyar Tájak Növénytakarója*" sorozat Gödöllői-dombságról szóló kötete apropóján munkássága főbb irányairól is hallottam, a személyes megismerkedésre azonban csak az említett konferencián került sor. Akkor a rendezvény második napi programjáról „megszökve" az volt a feladatom, hogy a tanár úr vendégeként jelen levő amerikai professzor számára egy félnapos terepi kiruccanást szervezzek a kőszegi hegyekbe.

A kirándulás jól sikerült, s az első találkozást az elkövetkező években még számtalan további követte. Konferenciák, előadások, doktori felvételi procedúra Pécsen, PhD-kurzusok Vácrátóton, bakonyi tanulmányutak, szakmai eszmecserék és konzultációk sora jut hirtelen eszembe, ugyanakkor érzem, hogy Fekete tanár úr alakjának megidézéséhez nem kell túl sokat beszélni vagy írni, nem kell mindent felsorolni. Aki kicsit is ismerte, tisztában van vele, hogy a tanár úr a hazai geobotanika és növényökológia szerény, de agilis és igen nagy tudású alakja volt. A fiatal botanikus generáció tagjai egyrészt a hazai növénycönológia reprezentánsaként tekinthettek rá, ugyanakkor csodálhatták a „szokásos" szakmai dogmáktól jócskán eltávolodott, rugalmas gondolkodását, a problémák megoldására és megválaszolására tett sokoldalú kísérleteit.

Fekete tanár úr alakjának és kutatói pályájának méltatása nem feltétlenül egy közel két generációval fiatalabb tanítvány feladata, emiatt – és a nyilvánvaló terjedelmi korlátok miatt – ezzel meg sem próbálkozom. Személyiségének két (számomra nagyon fontos, saját élmények alapján megfogalmazott) vonását ugyanakkor bátorkodnék kiemelni.

A segítőkész, támogató kolléga („a mentor") – Személyes ismeretség esetén az élők sorából eltávozott személy kapcsán ösztönösen az emberi vonások jutnak eszünkbe, bármilyen neves tudósról is legyen szó. Így vagyok ezzel jómagam is. Ha Fekete tanár úr neve felmerül, bennem elsőként a végletekig segítőkész, jóindulatú és támogató kolléga jut eszembe. Egyfajta atyai jóbarát, aki mindenkor szívélyes, és akihez a felmerülő kérdésekkel bátran lehet fordulni. Olyan alkat, aki igazi tanítómestere, mentora lett a botanikusok fiatal nemzedékének. Fekete Gábor sokunknak – s lehet, hogy mindannyiunknak – a „tanár úr" volt. Nem professzor úr (bár az 1990-es évektől több egyetemen is oktatott), hanem TANÁR ÚR.

A vegetáció összképét megérteni szándékozó tudós („a holista") – Erdész-botanikus palántaként egyetemista koromtól mindig izgatott a növénytakaró – azon belül különösen az erdő – állapotának, törvényszerűségeinek megismerése, az erdő és környezet összefüggéseinek megértése. A szakirodalmat búvva a viszonylag szűkebb látásmóddal közelítő ortodox cönológia mellett örömmel leltem rá arra a növényföldrajzi gondolkodással átitatott szemléletre, amely különböző társtudományok bevonásával (a történeti és termőhelyi hátteret, valamint a dinamikai folyamatokat egyfajta koordináta-rendszernek tekintve) kívánta feltárni a növényzet állapotát, mintázatát, típusait.

Zólyomi Bálint, Jakucs Pál, Fekete Gábor. Többnyire ezek a szerzői nevek sorakoztak a számomra érdekes hazai publikációk fejlécében, s úgy hozta a sors, hogy Fekete tanár úr gondolkodását és módszereit később közelebbről is megismerhettem. És (sok év után is) úgy gondolom: az a fajta holisztikus, geobotanikai és ökológiai alapokon nyugvó gondolkodás és szemlélet, ami a Zólyomi-tanítványok – így Fekete tanár úr – munkáiból tükröződik, ma is modern és előremutató. Tanár úr táji monográfiái és feldolgozásai (Gödöllői-dombság, Bakony, Velencei-hegység) mellett ma is tanulságosak és olvasásra ajánlhatók az általa szerkesztett vegetációdinamikai, ökológiai és növényföldrajzi témájú kiadványok, hogy csak „*A cönológiai szukcesszió kérdései*" (1985), „*A közösségi ökológia frontvonalai*" (1998) vagy a

„*Magyarország tájainak növényzete és állatvilága*" (2006) című munkákat, illetve a pannon biogeográfiai régió főbb vonásait összefoglaló – társszerzős – írását („*Egyediség, szabályszerűség és deviáció a Pannon Régió vegetációjának példáján*", 2011) említsem. A vegetációkutatással foglalkozó ifjúság számára pedig már két évtizeddel ezelőtt feladta a leckét, tessék csak megnézni a „*Javaslat új típusú vegetációmonográfiák megalkotására*" című munkáját (1998).

Fekete tanár úr sajátos, szintetizáló gondolkodásmódját szavaival és írásaival is befogadhatóvá tette számunkra. Hogy mindezt továbbvisszük-e, csak rajtunk múlik…

Szmorad Ferenc

A muzeológus Fekete Gábor

Fekete Gáborral mintegy húsz éve volt szerencsém megismerkedni az első „*Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás*" konferencián. Annak ismeretében, hogy Tanár Úr mindig segítőkész, néhány évvel később, kezdő muzeológusként, Kenyeres Zoli kollégámmal felkértük arra, hogy a *Bakony természeti képe* kutatási program általunk szerkesztett jubileumi kötetébe egy közvetlen hangvételű megemlékezést készítsen korábbi bakonyi élményeiről. 2007-től, miután Budapest környékére költöztem, rendszeressé váltak a találkozóink. Betegsége kimutatását követően, ősztől tavaszig két-három alkalommal is találkoztunk, rendszerint hétköznap délelőtti időpontokban. Olykor a Növénytárba is eljött, de ereje fogytával inkább otthonában fogadott. A Tanár Urat személyesen nem ismerő Olvasónak írom, hogy kora és betegsége ellenére, a reggeli kávé után – még utolsó éveiben is – minden délelőtt dolgozott; olvasta a szakirodalmat, írt, lektorált, akadémiai feladatait végezte. Találkozóinkon minden esetben túlnyomórészt szakmai problémákról, feladatokról, ötletekről beszélgettünk. Ha szakmai kérdésem volt, természetesen mindig segített, megvitatta velem a problémát. Amikor Ő invitált, igyekeztem rendelkezésére állni; volt, amikor szakirodalmat kért a növénytári könyvtárból, volt, amikor a Magyar Természettudományi Múzeummal kapcsolatos sajtóhírek (pl. az Ásványtár költöztetése, az MTM „Hatvani projektje", az Országos Vadászati Múzeum építésének munkálatai, a Tündérpalota felújítási munkái) valóságtartalma miatt hívott. Beszélgetéseink állandó témája volt a közös kutatási terület, a Bakony-vidék és a Velencei-hegység. Ma is előttem van, ahogy felidézte legkedvesebb terepi élményeit, a *Chlorocyperus glaber* felfedezését, a *Serratula lycopifolia* egyik vértesi állományának megtalálását; a „bükki brigáddal", a bakonykutató barátaival, a növénytári kollégákkal, a rátóti kollégákkal és tanítványokkal együtt töltött terepnapokat, vagy ahogy nevetve mesélt az „első zsengékről", korai cikkei visszaolvasásának élményéről. Találkozóinkon mindenféle szakmai téma szóba került, de a botanikai, ökológiai kérdések mellett minden alkalommal érdeklődött a Növénytár helyzetéről és szeretett, régi kollégáiról. Hogy is feledkezhetett volna meg erről, hiszen végzős egyetemistaként a Növénytárban kezdte pályáját, majd több mint két évtizeden át, 1954-től 1977-ig muzeológusként dolgozott a Természettudományi Múzeumban. Amikor néhány éve felröppent a múzeum kutatói és közművelődési részlegei intézményi szintű szétválasztása tervének híre, e kezdeményezés ellen hevesen tiltakozott. Jó muzeológusként számára nem volt kérdés a múzeum és a muzeológus feladatának komplexitása, a részlegek és a feladatok egymást támogató létének evidenciája. Habár Ő maga is alapvetően kutatóalkat volt, sosem feledkezett meg arról, hogy a múzeum társadalmi szerepvállalásában a kutatás mellett azonos súllyal van jelen az ismeretek közérthető megosztása, és mindkettőnek az alapja, a gyűjteményépítés.

A vácrátóti kutatóintézethez és kollégáihoz kötődött legerősebben, hiszen ott, a növénytári évei után családias és inspiráló környezetre talált. A Növénytárhoz kapcsolódó rendezvényeken, kiállítás-megnyitókon azonban igyekezett később is részt venni. Talán sorsszerű,

hogy az utolsó szakmai rendezvény, amelyet megtisztelt személyével, épp a Növénytár-alapító Haynald Lajos születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett emlékülés volt, 2016. október 4-én, a Magyar Természettudományi Múzeumban. Itt, ahogy Tőle megszokhattuk, aktívan részt vett a felmerülő kérdések megvitatásában. Feledhetetlen, ahogy hozzászólt Borhidi Attila előadásához a gyűjtemények mai szerepével kapcsolatban, Beer Miklós püspök atya előadásához a Flora Biblica témájában. Jó volt látni, ahogy derűsen beszélgetett Szabó T. Attilával és egyetemi évfolyamtársával, Kecskeméti Tiborral, vagy ahogy jókedvűen és talán büszkén szemlélődött a Haynald-kiállítás tárlói között. Nem terveztük, hogy ez lesz az utolsó találkozásunk. November elején még az európai vegetációtérkép újabb kiadását kérte, hogy vigyem el neki, és nézzük meg kritikus szemmel, főleg a kárpát-medencei részeket ábrázoló szelvényt. November 16-án még megküldte kéziratunk (BAUER & BAJZÁTH 2016: *Igéző virágok szemlélésében – Haynald Lajos természetrajzi hagyatéka*) lektori véleményét, de sajnos a kötet megjelenését már nem érhette meg.

Fekete Gábor komplex szemléletéről, a legnemesebb értelemben vett tudós értelmiségi lényéről e lektori véleményből idézett saját szavai is árulkodnak: „*…A lektor felhívja a figyelmet a mű megfelelő terjesztésére, arra, hogy megtalálja ne csak a botanikusokat, a tudomány művelőit, hanem a tanár-embereket, általában a „művelt értelmiséget", mindazokat, akiknek a gátlástalan individualizmus és vagyonszerzés korában jelent még valamit a közjó gyarapítása.*" Gondolatait, véleményként megfogalmazott intelmeit sosem feledve búcsúzom Öntől, Fekete Gábor Tanár Úr.

Bauer Norbert

Fekete Gábor Tanár Úr – emlékek és gondolatok

Először akkor kerültem Fekete Gábor Tanár Úrral kapcsolatba, amikor a Boros Ádám-díj titkáraként a budapesti lakásán kellett felkeressem őt 2008-ban, hogy aláírja az okleveleket. Nagyon nagy hatást gyakorolt rám az a kedvesség, amivel fogadott, és az a kedves érdeklődés, amivel a kutatásaimról kérdezett. Nagyon mélyen rögzült az a finoman megmunkált porcelán csésze, amiben kávéval kínált, és ami nagyon kifinomult ízlésről tanúskodott. Az egész lakás roppant nyugalmat árasztó volt, nagyon nagy hatást gyakorolt rám. Búcsúzóul természetesen a kezembe nyomott egy értékes könyvet, ami akkortájt jelent meg az ő társszerkesztésében. Ezután rendszeresen találkoztam vele a díj okleveleinek aláíratása kapcsán, és ma már bevallhatom, hogy meglehetősen csalódott voltam, amikor egyszer Molnár V. Attila intézte az aláíratást. Ugyanis a találkozások a Dávid Ferenc utcában ugyanúgy zajlottak: Tanár Úr tapintatosan érdeklődött a botanikai témák iránt, amik foglalkoztattak, és ezek kapcsán számos botanikai témáról hosszabb-rövidebb ideig beszélgettünk, és mindig számos jó tanáccsal látott el. Persze az utóbbi időben egy olyan téma került elő, ami hozzá is nagyon közel állt; a sztyeppék története, a sztyeppe biogeográfiája és növényvilága. Mondanom sem kell, hogy ebben a témában milyen otthonosan mozgott. Ezután teljesen érthető volt, hogy tőle is kértem és kaptam ajánlást a jelenleg futó MTA-s pályázatomhoz, amiben a sztyeppék filogeográfiája kapcsán azok történetét szeretnénk megismerni. Természetesen ismerte a pályázat részleteit, és szóban is érdeklődött a genomi módszerek iránt. Utolsó találkozásunkkor, a Flórakonferencia budapesti állomásán, nagyon mélyen bevéső dött, hogy erről, az akkor még csak körvonalazódó pályázatról beszélgettünk Pócs Professzor társaságában, és Fekete Tanár Úr ezt mondta: „*Bár harminc évvel fiatalabb lehetnék! – Nekünk nem álltak rendelkezésünkre azok az eszközök, amik most elérhetőek, és olyan kérdéseket tudunk velük megválaszolni, amik akkoriban elérhetetlennek tűntek!*" Természetesen biztosítottam róla, hogy minden eredményről beszámolok neki, de erre nem kerülhetett sor. Remélhetőleg a „túlvilági füvész mezőkön" lesz erre lehetőség!

Roppant hálás vagyok neki az irántam tanúsított atyai jóságáért, amivel egyengette botanikusi munkámat, noha nem tartoztam tanítványai szűkebb körébe. Azt gondolom, bátran példaként szolgálhat az eljövendő generációk vezető botanikusai számára, ahogyan velem cselekedett. Isten nyugosztalja, Tanár Úr!

Sramkó Gábor

Találkozásom Fekete Gáborral

Első találkozásunk Tanár Úrral már a múlt homályába vész, 2006-ban azonban már több témában is kapcsolatban álltunk. Mint egykori növénytári dolgozó (1954-től 1977-ig), érdeklődött a tár kiadványa, a *Studia botanica hungarica* számára hiányzó kötetei után, és örömmel töltötte el, hogy a hiányokat részben sikerült pótolnunk.

Hosszasan (2006 novemberétől, az akkor 80 éves Simon Tibor köszöntésétől) egyeztettünk Kitaibel Pál életét bemutató előadásáról, melyet felkérésemre a Kitaibel születésének 250. évfordulója alkalmából tartandó emlékülésen tervezett előadni; és szerveztük, részben közösen, az emlékülés programját. A tervek mindig túlmutatnak a lehetőségeken, így erőfeszítéseink egy Adam Waldstein-ről előadó prágai kolléga meghívására hiábavalónak bizonyultak. Tanár úr ennek ellenére lelkesen dolgozott előadásán. Úgy tervezte, hogy még az emlékülés előtt (2007 októbere) ellátogat a Növénytárba, hogy belelapozhasson újra az *Icones*-be, mint mondta „*Nagyon régen tettem ezt*". Látogatására végül kialakuló betegsége miatt nem került sor; október 21-én már felmerült benne, hogy esetleg nem is tud részt venni az előadóülésen. Bár optimista volt, a biztonság kedvéért elküldte előadásának szövegét. Sajnos végül az előadást („*Kitaibel Pál életútja, megjelent műveinek, kéziratainak bemutatása*", 2007. november 15., Magyar Tudományos Akadémia, Nagyterem) nem tudta megtartani (én olvastam fel).

Figyelemmel kísérte volt kollégája, Bunke Zsuzsanna Lumnitzer Istvánról írt anyagát. Későbbi, Kitaibelről szóló előadásában is megemlítette Zsuzsa nénit, mint aki kigyűjtötte a Kitaibel-küldte cserepéldányokat. Zsuzsa nénivel én már a Növénytárban nem találkozhattam, Tanár Úr közvetítésével kerültünk kapcsolatba és látogattuk meg Pifkó Dániellel ismétlődően, mikor Zsuzsa néni már otthonban élt. Így Tanár Úr tőlem tudta meg Zsuzsa néni halálhírét, és ekkor elmondta, hogy azelőtt 3 héttel beszélt vele utoljára telefonon. Ők a Növénytárban kevés időt töltöttek együtt, eszerint azonban Tanár Úr figyelemmel kísérte Zsuzsa néni életét, munkáit – talán így is emlékezve a számára kedves Növénytárra és az ott végezhető kutatómunka heroikus küzdelmeire.

Barina Zoltán

Hogyan lettem botanikus

Kisgyerekkorom óta érdekelt a természet, ami, általános iskolás, felső tagozatos koromra a botanika köré szűkült. Középiskolás koromban a gyöngyösi Berze Nagy János Gimnáziumban két kitűnő biológia tanárom is volt, Illés Sándor és Molnár Tamás, mindketten nagyon sokat tettek azért, hogy tanulhassak. Illés Sándor Tanár Úr egyszer egy könyvecskével keresett meg. Ezt a könyvet Csermely Péter szerkesztette, s minden középiskolába eljuttatta, benne pedig olyan kutatók, akadémikusok, egyetemi tanárok voltak felsorolva – elérhetőségükkel együtt –, akik szívesen foglalkoznának gimnazistákkal. Fekete Gábor Tanár Úr is közöttük volt. A leírás alapján Ő volt az, aki pont olyan kérdésekkel foglalkozott, mint amik engem is érdekeltek. Levelet írtunk hát neki. Levelünkre válaszolt, és meghívott terepre. A Dávid

Ferenc utcai lakásán találkoztunk, ahonnan villamossal a „Szurdok"-ba mentünk ki, ketten. Nagy élmény volt! Utólag visszatekintve látom, hogy egyrészt letesztelte, mit is tudok. Nyilván még elég keveset, bár addigra már készítettem cönológiai felvételt, mégpedig Simon Tibor *Kis növényhatározó*jának melléklete segítségével. Ez ott, egy *Brachypodium*-os gyepben készített felvétel alapján derült ki. Másrészt próbálta feltérképezni, hogy a botanika mely ága érdekelne jobban. Ez persze még nagyon kialakulatlan volt bennem. Beszélt a villamos rézsűjében, a közelmúltban megtelepedő *Gentianellá*-król, a *Sorbus*-ok poliploidia alapú taxonómiájáról, a felkeresett bokorerdő, szurdokerdő, sziklagyep, erdőssztyepprét vegetációjáról és persze konkrét fajokról. A *Brachypodium pinnatum*-ot és a *Phlomis tuberosa*-t ekkor ismertem meg.

A közös kirándulást levelezés követte, leveleiben egy-egy érdekes és fontos vizsgálati módszerre és annak eredményére hívta fel a figyelmemet, pl. a minimi-área fontosságára. Csináltam is több sorozatot a falum határában. Illetve egyszer postán egy valódi *Iconographia* is érkezett. Ma is használom.

Fekete Gábor Tanár Úr ismertetett össze Kun Andrissal, akivel a Tétényi-fennsíkon volt az első emlékezetes közös kirándulásunk. *Seseli leucospermum*-ot kerestünk és találtunk.

Még gimnazistaként meghívott – minden költséget állva – az *I. Aktuális Flóra- és Vegetációkutatás* konferenciára. Hárman voltunk ebből a korosztályból, Somodi Imeldával és Csathó Andrissal. Itt volt lehetőségem először betekinteni abba, hogy mi mindennel foglalkoznak a hazai botanikusok, szerencsésen az egyik leginkább felfelé ívelő, lelkesítő időszakban. Számos, máig ható jó kapcsolatot, kedves ismerőst, barátot szerezhettem Tanár Úr jóvoltából.

Bár igazi közös munkánk nem volt, jó pár esetben fordultam hozzá kérdéseimmel. Elsősorban a mindkettőnket különösen érdeklő erdőssztyepp kapcsán. Három moldovai utunk előtt, között és után különösen sokat találkoztunk. Sok tanácsot adott, és látható izgalommal várta, hogy mit is fogunk találni, az ő korábbi és kevesebb helyszínt érintő tanulmányútjához, illetve az általa ismert és használt, mások által publikált cönológiai felvételekhez képest. Tapasztalataink alapján a kontinentális erdőssztyeppre vonatkozó vegetációtani meglátásai, így pl. a *Fraxino (excelsiori)-Quercetum petraeae-roboris* Fekete 1965 leírása Bilik tabellái alapján, helyesek, hiába nem terjedtek el a korabeli viszonyok között. A készülő kéziratainak lektorálása során számos jó tanácsot adott. Ilyen beszélgetéseink közben merült fel, hogy délkelet felé is érdemes volna keresgélni. Fiatalabb korában volt egy sokat emlegetett bulgáriai útja, aminek felvételei máig terepi naplókban rejtőznek. Láttam ezeket a naplókat. Sajnos a kézírás és a rövidítések miatt csak Ő fejthette volna meg.

Az elmúlt években sajnos már alig találkoztunk.

Molnár Csaba

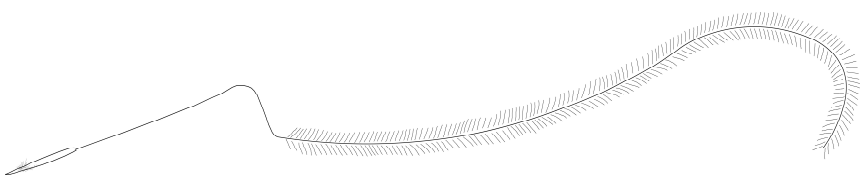

Teljesség és hiányérzet

Minden tudományban léteznek olyan jól ismert igazságok, amelyek még soha nem láttak nyomdafestéket (írta jegyzeteiben Lichtenberg), de, tegyük hozzá, léteznek olyan személyiségtípusok is, amelyek elképzelhetők, megfesthetők, de mégis valamiképpen az ideák szférájához tartoznak. Meglepődünk, majd csodálattal adózunk, amikor olyan szerencse ér, hogy egyszerre csak ott áll előttünk az a személyiség, akinek legfőbb tulajdonsága a szeretet és a bölcsesség. Fekete Gábor Tanár Úr egyénisége számomra ilyen, korábban csak elképzelt ideáltípushoz tartozik: valószínűtlen, hogy létezik, létezett. Amióta megismertem, nem tudok betelni vele. Ha egyszer részletesen mesélek róla, talán el sem hiszik, pedig így van, így volt, hiszen közelről láthattam. Mi, akik olyan szerencsések vagyunk, hogy nagyon sokat lehettünk vele a mindennapokban, a legkülönbözőbb élethelyzetekben, megkérdezhettük a véleményét tulajdonképpen bármiről, sokat, nagyon sokat kaphattunk Tőle.

Fekete Gábor Tanár Úr Zólyomi Bálint tanítványaként elsősorban vegetációkutató volt, hosszabb-rövidebb ideig tartó, gondolkodás- és szemléletmódját gazdagító kitérők után mindig visszatért a Kárpát-medence növényzetének vizsgálatához. Most nincs lehetőség arra, hogy részletesen írjak kutatóexpedícióiról, az élettani aspektusokkal úttörő módon kiegészített niche-kutatásairól, ökofiziológiai és vegetációdinamikai munkásságáról – ezt megteszik mások. Részletes tanulmányt érdemel az is, hogy mindezek hogyan gazdagították szemléletét, és megírásra vár a Zólyomi-iskola három nemzedékének gondolkodástörténete, eredményeinek összefoglalása. Most már nem kétséges, ez a hazai vegetációkutatás egyik legfontosabb fejezete.

Tanár Úr, ahogyan sok száz éve már minden, szellemi öncsonkításra képtelen gondolkodó itt a magyar ugaron, nagy birodalmak provinciáján, egyszerre volt kénytelen szembesülni állandó elkésettségünk és az ezt időlegesen felváltó túlságos sietség kettősségének romboló következményeivel (másképpen, szintén Adyval szólván, aki épp száztíz éve, 1907-ben írta: sokat kell azért a dicsőségért szenvedni, hogy az ember magyar). Sokszor emlegettük, elemeztük, hogy a meg-meglódúló rohanásban miként vesznek el jó hagyományaink is, hogy a befejezetlen életművek, félbehagyott könyvsorozatok országában élünk, miközben a legósdibb sógor-komaság, hunyászság, a közösségek kifosztásának és bomlasztásának világát is túl kell élnünk.

Fájdalommal láttuk a vegetációkutatók addig informálisan létező, a tehetséget kölcsönösen elismerő és a fiatalságot nevelő céhének bomlását, majd az utóbbi évtizedekben egy formátlan multinacionális konglomerátumba olvadását. Mind nyilvánvalóbbá vált, hogy a magyar cönológusok és vegetációkutatók három nemzedékének gigantikus erőfeszítése révén egybegyűlt kutatási anyag szintézise nagy valószínűséggel elmarad, hiszen a fejvesztett sietés (az érvényesülésért folytatott, szinte kötelező mindennapos küzdelem) közben elfelejtjük az eredeti programot: a haza növényvilágának megismerését, értékeinek számbavételét. Ha a mindig legújabb világtrendek és kizárólag azok szabják meg kutatásaink céljait, irányait, akkor valóban jelentéktelenné, távolivá, korszerűtlenné válnak az elmúlt idők erőfeszítései. Arról nem is beszélve, hogy munkáink aktualitásukat is elveszítik az általános természetpusztítás miatt: terepen készült egykori vegetációtérképeinket a rombolás teszi „potenciálissá".

Ilyesfajta keserűségeinkről is sokat beszélgettünk Tanár Úrral, de még többet a kutató feladatáról és a javítás lehetőségeiről. Most az ő válaszáról írok, ezt kívánja az illendőség és a méltató megemlékezés. (Vitáink anno nem zárultak konklúzióval, de ma egyre inkább egyetértek vele.) Úgy gondolta, a hiányokat, eltérüléseket valami módon a céhen belül kell megoldanunk: együtt maradni és közös szellemi bázist építeni.

Tanár Úr már tekintélyes tudományos életművel rendelkező iskolaalapítóként, sokunk mestereként a 90-es évektől kezdte megfogalmazni programadó cikkeit, tartotta előadásait a holisz-

tikus és redukcionista vegetációszemléletek jellemzőiről (elválaszthatatlanságukról, a pro- és kontra elhanyagolás érvénytelenségéről), a felhalmozott tudásanyag szintetizálásának szükségességéről, lehetséges módjairól, az új felismerések, szempontok felhasználásának lehetőségeiről az adatgyűjtésben és a szintézisekben. Látta, hogy a szakma saját múltunkkal kapcsolatos szkepszise kétségtelenül valamelyest a néhány évtizeden át létező tekintélyelvű kutatásirányításnak is következménye, de még sokkal inkább a provinciális és naiv felzárkózás-vágy okozta bizonyítási kényszernek (no meg persze a kutatás-finanszírozás átengedésének egy különlegesen torzító erejű „piaci szegmensnek", a pályázatok rendszerének).

Tanár Úr bírált, utat mutatott és – talán ez a legfontosabb – követésre érdemes mintát adott. Gondoljunk például az utolsó, a Kárpát-medence növényföldrajzi viszonyait átfogó, Zólyomi oknyomozó vegetáció-szemléletét az utóbbi évtizedek releváns szakirodalmának összefoglalásával ötvöző szintézis-cikkeire (de számos korábbi példát is sorolhatnék).

A tőle kapott bírálat mindig jogos hiányérzeten alapult, a korholást alapos elemzés kísérte, de a legfőbb lényegét az adta, hogy érezni lehetett: szeretetteljes. Amikor pedig érkezni kezdtek a nagyobb formátumú szintézisek a második és harmadik nemzedéktől, Tanár Úr végtelenül boldog volt, számára ez a haladás erőinek győzelme, iskolánk közös eredménye volt.

Mintaadással tanító, a jogos bírálatot igénylő és elfogadó, figyelmet, szeretet adó és elfogadni képes egyéniségét most már nélkülöznünk kell. Elképzelni is nehéz nagyobb fájdalmat és csillapíthatatlanabb hiányérzetet. Nélküle kell tovább dolgoznunk, ismerni, megbecsülni az örökségünket, óvva-bírálva folytatni a kutatást szüntelenül. Ehhez adnak segítséget, szellemi bázist Fekete Gábor Tanár Úr szavai, egész munkássága, példás élete.
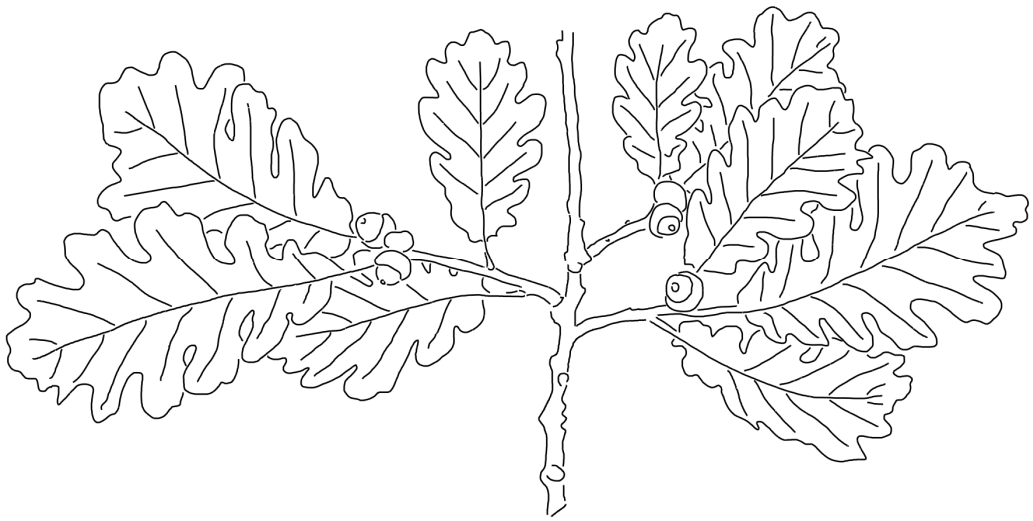
Kun András